

ภาษาไทยกลาง

อย่าใช้ไม้สักมี 3 (ประการ) คือไม้(ทำ)เรือ 1 สลาก(ฉลาก)บ้านชื ถือต้น 72
เงิน (ชด)ใช้ 3 ต้น ไม้สักจาย(ชื่อไม้สักชนิดหนึ่ง) ถือต้น(ละ) 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 ต้น
ต้นไม้สักอันเป็นยังดอนไร่ดอนนาตีนป่าตีนคอย ผิ(หาก)ต้นงาม ถือต้น(ละ) 22 เงิน
(ชด)ใช้ 3 ต้น ผิต้นบ(ไม่)งาม ถือต้น(ละ) 3,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 3 ต้น

หลัก ญา ใบไม้อันมีในป่า

กลุ่มมัตกาทิกัง ลัดกั๊ง นั้นด้วยแม่วัตถุเยื้องใดแม่นยำผู้รักษาบได้เป็นต้นว่าหลัก
แล ญาแลใบไม้อันมีในป่านั้นก็ดี วัตถุมีต้นว่าไม้และหลักนั้น เรียรายชดทุมเสีย้น
วัตถุอันเจ้าของทอดอาลัยเสียแล้วก็ดี วัตถุผู้เป็นฉันนี้บได้ชื่อว่า ปรปรีคหิตตะแลมกว่าบ
เป็นของไผแล (มังรายศาสตร์ ชัยพระเกียรติ อ่างใน พิธินัย ไชยแสงสุกุล และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง “กฎหมายล้านนาโบราณ วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหา” 2531
เล่ม 5 หน้า 67)

ภาษาไทยกลาง

กลุ่มมัตกาทิกัง ลัดกั๊ง นั้นด้วยแม่วัตถุเยื้อง(อัน)ใด แม่นยำผู้รักษาบ(ไม่)ได้
เป็นต้นว่าหลัก(ฟัน)แลญาแลใบไม้อันมีในป่านั้นก็ดี วัตถุมีต้นว่าไม้และหลัก(ฟัน)นั้น
เรียรายชดทุม(ทั้ง)เสีย้น วัตถุอันเจ้าของทอดอาลัย(ทั้ง)เสียแล้วก็ดี วัตถุผู้เป็นฉันนี้ บ
(ไม่)ได้ชื่อว่า ปรปรีคหิตตะแลมกว่าบ(ไม่)เป็นของไผ(ผู้ใด)แล

ตัดต้นหวานก้านส้ม

อันสะหวามีแก่ผู้ใดได้ตัดต้นหวานก้านส้มฆ่าของเลี้ยงของดูและลับฟันพร้าวตาลเพินเสีย
หื้อใหม่ 220 (มังรายศาสตร์ วัดชัยพระเกียรติ อ่างใน พิธินัย ไชยแสงสุกุล และคณะ.
รายงานการวิจัยเรื่อง “กฎหมายล้านนาโบราณ วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหา”
2531 เล่มที่ 5 หน้า 81)

ภาษาไทยกลาง

อันสะหวา(อวดดี)มีแก่ผู้ใดได้ตัดต้นหวาน(ต้นผลไม้/ต้นไม้ที่ให้ผลรสหวาน)ก้าน
ส้ม(เปรี้ยว) ฆ่าของ(สัตว์)เลี้ยงของดู และลับฟันพร้าว(มะพร้าว)ตาล(ต้นตาล)(ของ)เพิน
(ท่าน)เสีย หื้อ(ให้)ใหม่ (ปรับ) 220

ลักเดียว ลักเต้าลูกใหญ่

ผู้ใดลักตัดต้นข้าวท่านแลกใช้ 9 เท้า ถือค่ากอลีเยวเงินเป็นเบี้ย 1250 เบี้ย
ลัก ข้าวไร่แลกบถือค่า 2 เงิน ไหม 3 หาบ ลักข้าวบ้างถือค่า 1,100 เลี้ยวเงิน ไหม
3 เท้า ลักเดียวถือค่า 3 มาสก เป็น 100 เบี้ย ใช้ 3 เท้า ลักเดียวกำ 100 เบี้ย ใช้ 9
เท้า ลักเต้าลูกใหญ่ลูกแก่ แลลูกค่า 300 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักเต้าหนุ่มแลลูกค่า 1,000
เบี้ย ใช้ 3 ลูก ลักแดงลายหน่วยแก่แลลูกค่า 100 เบี้ย ใช้ 9 เท้า แดงลายหนุ่มลูกค่า
300 เบี้ย ใช้ 9 เท้า แดงจิงหนุ่มกิดีแก่กิดีแลลูกค่า 150 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักตัดเครือเต้า
เมื่อหนุ่มแลเครือ 1,000 เบี้ย เครือเต้าเมื่อเป็นดอกเป็นจี้แลเครือ 2,000 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ชู
อัน ตัดเครือแดงเมื่อหนุ่มแลเครือ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท้า เมื่อเป็นดอกเป็นจี้เครือ 1,000
เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักหมากน้ำแลลูก 300 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักหมากฟักแลลูก 500 เบี้ย ใช้ 9
เท้า ตัดเครือหมากน้ำแลเครือ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท้า เมื่อเป็นดอกแลเป็นลูกแลเครือ
1,000 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักตัดเครือฟักเมื่อหนุ่มแลเครือ 1,000 เบี้ย ใช้ 9 เท้า เมื่อเป็นดอก
แลลูกเครือ 2,000 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักข้าวบ้างท่านเสียแลกถือค่า 3 ร้อยเบี้ย ใช้ 9 เท้า
ลักเดียวแลก 300 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักเผือก 1,000 น้ำ ค่า 200 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักงา
1,000 น้ำ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักขิง 1,000 น้ำ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท้า (ใบลานหน้า
84 หน้า 69) ลักข้าว 1,000 น้ำ 200 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักเข้าหมื่นพันน้ำ 200 เบี้ย ใช้ 9
เท้า ลักกล้วยแลกค่าพันเบี้ย ใช้ 9 เท้า (ลัก) แก่นหมากกล้วยพันน้ำ พันเบี้ย ใช้ 9 เท้า ลัก
ตัดฝ้ายแลต้นถือค่า 400 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ฝ้ายพันน้ำค่า 1 (เงิน ?) ใช้ 9 เท้า ลักตัดต้น
พริกท่านเสียแลต้น 42 เงิน ใช้คอบเท้า ลักพริกหนุ่มพันน้ำ 1 เงิน พริกแก่พันน้ำ 2
เงิน ใช้ 5 เท้า ชูอัน ตัดเครือพริกแลเครือ 20 เงิน ใช้ 4 เท้า ลักพริกพันน้ำ 300 เบี้ย ใช้
5 เท้า ลักหมากแห้งแลพันถือค่าเลี้ยวเงินใช้ 9 เท้า ลักหมากลูกแลปลีใหญ่ ค่า 1 เงิน
ใช้ 9 เท้า ลัก พรวัวแลลูกค่า 200 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ตัดหมากอันเป็นต้นถือต้นค่า 50 เงิน
ใช้ 4 เท้า ต้นบ่เป็นลูกถือถือค่า 22 เงิน ใช้ 4 เท้า ตัดต้นเหมียงแลต้น 50 เงิน ใช้ 5
เท้า อันนี้จาด้วยต้น เหมียงอันดีเด็ดใบแล้ว ผิดันเหมียงอันยังบ่เด็ดใบเพื่อ ถือต้น 22
เงิน ใช้ 4 เท้า ผิดันหนุ่มต้นน้อยถือต้น 11 เงิน ใช้ 4 เท้า ลักตัดต้นกล้วยบ้านแลต้น
ค่า 200 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ต้นกล้วยอันดีกินลูก ถือค่าต้น 2 เงิน ใช้ 4 เท้า ลัก(กล้วย)แล
เครือค่า 200 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักอ้อยแลเล่มถือ 100 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักผักกาดแลกค่า ค่า
50 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลัก(หอม)บั่วแลกค่า 100 เบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักหอมบั่วหอมเทียมกิดี
พันน้ำ พันเบี้ย ใช้ 9 เท้า ลักต้นคองยาถือต้น 300 ใช้ 3 เท้า ลักชวยลักพันเอายางถือ
ค่า 122 เงิน ใช้ 3 ร้อย ลักไม้ยะแลมดีถูกการ ถือค่าเล่ม 22 เงิน ใช้ 3 เท้า (ใบลาน
หน้า 85 หน้า 70) ลักหน่อไม้ยะแลหน่อถือค่า 2 เงิน ใช้ 3 เท้า ผิดมูกินหน่อไม้ยะนักก็

ดิน้อยก็ดี หื้อแทนค่า 11 เงิน (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 84-85 หน้า 69-70)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดลักตัดต้นข้าวท่านแลก(แต่ละก)ใช้ 9 เท่า ถือค่า(ตีราคา)ก(ละ)เสี้ยวเงิน เป็นเบี้ย (จำนวนเท่ากับ)1,250 เบี้ย ลักข้าวไร่แลกหับถือค่า 2 เงิน ไหม 3 หาบ ลักข้าวป่า(ข้าวโพด)ถือค่า 1,100 เสี้ยวเงิน ไหม 3 เท่า ลักเดือย(ลูกเดือย)ถือค่า 3 มาสก เป็น(เท่ากับ) 100 เบี้ย (ชด)ใช้ 3 เท่า ลักเดือย(ลูกเดือย)กำ(ละ) 100 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักเต้า(น้ำเต้า)ลูกใหญ่ลูกแก่ แลลูกค่า 300 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักเต้า(น้ำเต้า)หนุ่ม(อ่อน)แลลูกค่า 1,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 3 ลูก ลักแตงลาย(แตงไทย)หน่วย (ลูก)แก่แลลูก ค่า 100 เบี้ย ใช้ 9 เท่า แตงลาย(แตงไทย)หนุ่ม(อ่อน)ลูก ค่า 300 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า แตงจิง(แตงชนิดหนึ่ง)หนุ่ม(อ่อน)ก็ดี แก่ก็ดี แลลูก ค่า 150 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักตัดเครือเต้า(น้ำเต้า)เมื่อหนุ่ม(อ่อน) แลเครือ 1,000 เบี้ย เครือเต้า(น้ำเต้า)เมื่อเป็น(ออก)ดอกเป็นจี้(ดอกตูม)แลเครือ 2,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ชู(ทุก)อัน ตัดเครือแตง(แตงกวา)เมื่อหนุ่ม(อ่อน)แลเครือ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท่า เมื่อเป็น(ออก)ดอกเป็นจี้(ดอกตูม)เครือ(ละ) 1,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักหมากน้ำ(น้ำเต้า)แลลูก 300 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักหมากฟัก(ฟัก/แฟง)แลลูก 500 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ตัดเครือหมากน้ำ(น้ำเต้า)แลเครือ 500 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า เมื่อเป็น(ออก)ดอกแลเป็นลูก(ผล)แลเครือ 1,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัดเครือฟัก(ฟัก/แฟง)เมื่อหนุ่ม(อ่อน)แลเครือ 1,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า เมื่อเป็น(ออก)ดอกแลลูก(ผล)เครือ 2,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักข้าวป่า(ข้าวโพด)(ของ)ท่านเสีย(หาย)แลก ถือค่า 3 ร้อยเบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักเดือย(ลูกเดือย)แลก 300 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักเผือก 1,000 น้ำ ค่า 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักงา 1,000 น้ำ 500 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักขิง 1,000 น้ำ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักข่า 1,000 น้ำ 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักเข้าหมื่น(ขมิ้น)พันน้ำ 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักถั่วแลกำ(มือ)ค่า พันเบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า (ลัก)แก่นหมากถั่ว(เมล็ดถั่ว) พันน้ำ (ชด)ใช้พันเบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัดฝ้ายแลต้น ถือค่า 400 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ฝ้าย พันน้ำ ค่า 1 (เงิน?)(ชด)ใช้ 9 เท่า ลักตัดต้นพริก (ของ)ท่านเสีย(หาย)แลต้น 42 เงิน ใช้คอบเท่า(สองเท่า) ลักพริกหนุ่ม(อ่อน) พันน้ำ 1 เงิน พริกแก่ พันน้ำ 2 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า ชู(ทุก)อัน (ลัก)ตัดเครือพลู แลเครือ 20 เงิน (ชด)ใช้ 4 เท่า ลักพลู พันน้ำ 300 เบี้ย (ชด)ใช้ 5 เท่า ลักหมากแห้งแล พัน(น้ำ) ถือค่า เสี้ยวเงิน (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักหมาก(เป็น)ลูกแลปลีใหญ่ ค่า 1 เงิน (ชด)ใช้ 9 เท่า ลัก(มะ)พร้าวแลลูก ค่า 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า (ลัก)ตัด(ต้น)หมาก อัน

เป็นต้นถือ ต้นค่า 50 เงิน ((ชด)ใช้ 4 เท่า ต้นบ(ไม่)เป็น(ออก)ลูกเพื่อ หื้อ(ให้)ค่า 22 เงิน (ชด)ใช้ 4 เท่า ตัดต้นเหมียง(ชาป่า) แลต้น 50 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า อันนี้ จา(กล่าว)ด้วย ต้นเหมียง(ชาป่า)อันดี(ถึงเวลา)เด็ดใบแล้ว ผิดต้นเหมียง(ชาป่า)อันยังบ(ไม่)ดี(ถึงเวลา)เด็ดใบเพื่อ ถือต้น 22 เงิน (ชด)ใช้ 4 เท่า ผิดต้น(ชาป่า)หนุ่ม(อ่อน)ต้น น้อยถือต้น 11 เงิน (ชด)ใช้ 4 เท่า ลักตัดต้นกล้วย(ที่ปลูกใน)บ้าน แลต้นค่า 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ต้นกล้วยอันดีกินลูก(กำลังกิน) ถือค่าต้น(ละ) 2 เงิน (ชด)ใช้ 4 เท่า ลัก(กล้วย)แลเครือค่า 200 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักช้อยแลเล่มถือ 100 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักผักกาดแลกำ(มือ)ค่า 50 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลัก(หอม)บัวแลกำ (มือ)ค่า 100 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักหอมบัว(หัวหอม)หอมเทียม(กระเทียม)ก็ดี พันน้ำ (หนึ่ง)พันเบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักต้นคองยา(ต้นไม้/สมุนไพรชนิดหนึ่ง) ถือต้น 300 (ชด)ใช้ 3 เท่า ลักชวย(กริด)ลักพันเอายาง ถือค่า 122 เงิน (ชด)ใช้ 3 ร้อย ลักไม้ ยะ(ไม้ชนิดหนึ่ง)แลมดีถูกการ(กำลังดีใช้ในราชการทำหอ) ถือค่าเล่ม(ต้น) 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 เท่า ลักหน่อไม้ยะ(ไม้ชนิดหนึ่ง)แลหน่อ ถือค่า 2 เงิน (ชด)ใช้ 3 เท่า ผิ (หาก)หมูกินหน่อไม้ยะนัก(มาก)ก็ดีน้อยก็ดี หื้อ(ให้)แทนค่า 11 เงิน

ลักเดื่อย ลักเต่าลูกใหญ่

ลักข้าวไร่แลหาบถือค่า 2 เงิน ไหม 3 หาบ ลักข้าวห่างไร่ถือค่าพันน้ำ หนักเลี้ยวเงิน ไหม 3 เท่า ลักเดื่อยถือค่า 3 มาสกลเป็น 100 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักเต่าลูกแก่ลูกใหญ่ แลลูกค่า 300 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักแดงหนุ่มแลลูก ค่า 100 เบี้ย ใช้ 3 ลูก ลักแดง ลายลูกน้อยอันแก่ ค่า 100 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักแดงลายหนุ่ม ค่า 30 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักแดงจิงหนุ่มก็ดีแก่ก็ดี ค่า 150 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัดเครือเต่าหนุ่มแลเครือ 1,000 เบี้ย เมื่อเป็นดอกเครือ 2,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ตัดเครือแดงเมื่อยังหนุ่มเครือ 500 ใช้ 9 เท่าเมื่อเป็นดอกเครือ 1,000 เบี้ย ลักหมากน้ำ ค่า 300 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักหมากฟักแลลูก ค่า 5,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ตัดเครือหมากน้ำแลเครือ 400 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ตัดเครือหมากฟักแลเครือได้เบี้ยใช้ 9 เท่า ลักงาดำ 500 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักจิง พันน้ำหนัก 500 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักขาลักเข้าหมื่น พันน้ำ 200 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักหมากถั่วแล (ชัยพระเกียรติ หน้า 49 เล่ม 5) กำค่า 100 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลัก แก่นหมากถั่ว พันน้ำ 200 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัดต้นฝ้ายท่านเสีย ถือค่า 500 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ฝ้าย พันน้ำ 1 เงิน ใช้ 9 เท่า ตัดเครือพริกแลเครือ 52 เงิน ใช้คอบเท่า ลักพริกหนุ่ม พันน้ำ 1 เงิน ใช้ 5 เท่า ลักพริกแห้ง พันน้ำ 2 เงิน ใช้ 5 เท่า ตัด

เครื่องพูลแลเครือ 2 เงิน ใช้ 5 เท่า ลักหมากแห้งแลพัน ค่า เลี้ยวเงิน ใช้ 9 เท่า
 ลักหมากลูกปลี 1 เงิน ใช้ 9 เท่า ลักพร้าวแลลูกค่า 200 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัด
 หมากอันเป็นลูกแลตัน 33 เงิน ใช้ 5 เท่า อันบ่เป็นลูกเทื่ออัน 11 เงิน ใช้ 5 เท่า
 ตัดหมากพร้าวอันเป็นลูก 50 เงิน อันบ่เป็น ลูกเทื่อ 22 เงิน ใช้ 5 เท่า ตัดตันเหมี้ยง
 แลตัน 50 เงิน ใช้ 5 เท่า เหมี้ยงตันบ่ดีเด็ด 22 เงิน ใช้ 5 เท่า ตันหนุ่มแท้ 11 เงิน
 ใช้ 5 เท่า ตัดตันกล้วยแลตัน 200 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ตัดตันกล้วยอันกินลูก 2 เงิน ใช้
 9 เท่า ลักกล้วยเครือ ค่า 2,000 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักตัดตันกองตันยาทื่อ 33 เงิน
 ใช้ 3 ตัน ลักชะลักพันเอาทื่อค่าแล 122 เงิน ใช้ 3 เท่า ลักไม้ยะเล่มดีถูกการ 22
 เงิน ใช้ 3 เท่า ลักหน่อไม้ยะ 2 เงิน ใช้ 3 เท่าแล (มังรายศาสตร์ วัดไชยพระเกียรติ
 ใน พิธินัย ไชยแสงสุกกุล และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง “กฎหมายล้านนาโบราณ
 วิเคราะห์ระบบโครงสร้างและเนื้อหา” 2531 เล่ม 5 หน้า 49-50)

ภาษาไทยกลาง

ลักข้าวไร่แลหาบทื่อค่า(ตีราคา) 2 เงิน ใหม่ 3 หาบ ลักข้าวห่างไร่ทื่อค่า(ตีค่า
 ของเท่ากับ)พันน้ำ หนักเลี้ยวเงินใหม่ 3 เท่า ลักเดือยทื่อค่า(ตีราคา) 3 มาสกเป็น
 100 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักเต้า(น้ำเต้า)ลูกแก่ลูกใหญ่แลลูกค่า 300 เบี้ย (ขด)ใช้ 9
 เท่า ลักแดงหนุ่ม(อ่อน)และลูก ค่า 100 เบี้ย (ขด)ใช้ 3 ลูก ลักแดงลาย(แดงไทย)ลูก
 น้อยอันแก่ ค่า 100 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่าลักแดงลายหนุ่ม(แดงไทยอ่อน) ค่า 30 เบี้ย
 (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักแดงจิง(แดงชนิดหนึ่ง)หนุ่ม(อ่อน)กิดี้แก่กิดี้ ค่า 150 เบี้ย (ขด)ใช้ 9
 เท่า ลักตัดเครือเต้าหนุ่มและเครือ 1,000 เบี้ย เมื่อเป็นดอกเครือ 2,000 เบี้ย (ขด)ใช้
 9 เท่าตัดเครือแดงเมื่อยังหนุ่ม(อ่อน)เครือ 500 (ขด)ใช้ 9 เท่าเมื่อเป็นดอกเครือ 1,000
 เบี้ย ลักหมากน้ำ(น้ำเต้า)ค่า 300 เบี้ย ใช้ 9 เท่า ลักหมากฟัก(แฟง)และลูก ค่า
 5,000 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ตัดเครือหมากน้ำ(น้ำเต้า)แลเครือ 400 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า
 ตัดเครือหมากฟัก(ฟัก)แลเครือได้เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักงาดำ 500 เบี้ย (ขด)ใช้ 9
 เท่า ลักชิง (น้ำหนัก)พันน้ำหนัก 500 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักชำ ลักเข้าหมั้น(ขมั้น)
 พันน้ำ 200 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักหมากถั่วแลกำ (ไชยพระเกียรติ หน้า 49 เล่ม 5)
 ค่า 100 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักแก่น(เม็ด)หมากถั่ว(ถั่ว)พันน้ำ 200 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า
 ลักตัดตันฝ้ายท่านเสีย ทื่อค่า(ตีราคา) 500 เบี้ย (ขด)ใช้ 9 เท่า ฝ้ายพันน้ำ 1 เงิน
 (ขด)ใช้ 9 เท่า ตัดเครือพริกแลเครือ 52 เงิน (ขด)ใช้คอบเท่า(สองเท่า) ลักพริกหนุ่ม
 (อ่อน) พันน้ำ 1 เงิน (ขด)ใช้ 5 เท่า ลักพริกแห้ง พันน้ำ 2 เงิน (ขด)ใช้ 5 เท่า
 ตัดเครือพูลแลเครือ 2 เงิน (ขด)ใช้ 5 เท่า ลักหมากแห้งแลพัน(น้ำ) ค่าเลี้ยวเงิน
 (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักหมากลูก(หรือ)ปลี 1 เงิน (ขด)ใช้ 9 เท่า ลักพร้าวแลลูกค่า 200

เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักตัด(ต้น)หมากอันเป็นลูกแลต้น 33 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า อันบ่
เป็นลูกเพื่ออัน(ยังไม่ออกผล) 11 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า ตัดหมากพร้าว(มะพร้าว)อันเป็น
ลูก 50 เงิน อันบ่(ไม่)เป็นลูกเพื่อ 22 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า ตัดต้นเหมียง(ต้นชาป่า)แล
ต้น 50 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า เหมียงต้นบ่ดีเด็ด(ยังไม่ถึงเวลาเก็บใบ) 22 เงิน (ชด)ใช้
5 เท่า ต้นหนุ่มแท้(ต้นอ่อน) 11 เงิน (ชด)ใช้ 5 เท่า ตัดต้นกล้วยแลต้น 200 เบี้ย
(ชด)ใช้ 9 เท่า ตัดต้นกล้วยอันกินลูก 2 เงิน (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักกล้วยเครือค่า
2,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 9 เท่า ลักตัดต้นกองต้นยา(ต้นสมุนไพรร)ทื่อ(ตีราคา) 33 เงิน
(ชด)ใช้ 3 ต้น ลักชะลักฟันเอายางทื่อค่าแล 122 เงิน (ชด)ใช้ 3 เท่า ลักไม้ยะ(ไม้ข
นึ่งหนึ่ง)เล่มดีถูกการ(ใช้งานได้) 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 เท่า ลักหน่อไม้ยะ 2 เงิน (ชด)
ใช้ 3 เท่าแล

ลักษณะเนื้อเถื่อน

ลักษณะเนื้อเถื่อน หรือโคกระบือเถื่อน หมู หมา งู ทราย ะมั่ง นก ไก่
เผิ้ง ต่อ ลักหมามาไล่ฟาน ผู้ใดลักกินวัวแดงเถื่อน หรือ ควายเถื่อน ถือค่าตัวละ
100 เงิน ควายใช้แทน 2 ตัว วัว ใช้ 3 ตัว ะมั่ง ทราย ถือตัวละ 22 เงิน ใช้ 3 ตัว
กระต่ายถือตัวละ 52 เงิน ใช้ 3 ตัว งูเหลือมถือตัวละ 22 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักนกยูงถือตัว
22 เงิน ใช้แทน 3 ตัว ลักกิน ไก่เถื่อนแลนกเขาถือตัวละ 52 เงิน ใช้อีก 3 ตัว ลัก
นกกระทา ถือตัวละ 11 เงิน ใช้อีก 3 ตัว นกข่มตัวละหนึ่งเสี้ยวเงิน ใช้อีก 3 ตัว ลัก
แหลวถือตัวละ 52 เงิน ใช้แทนอีก 3 ตัว ลักแหลวพญาถือตัวละ 72 เงิน ใช้แทน 4
ตัว ลักลูกแหลวหลวงถือตัวละ 11 เงิน ใช้ 4 ตัว แหลวรวมแหลวเสี้ยวถือตัวละ 22
เงิน ใช้ตัวแทน 3 ตัว ลักไล่หรือหมาแม่กิดีถือตัวหมา 72 เงิน ใช้แทน 3 ตัว ลักกินต่อ
ฮานถือค่าละ 22 เงิน ใช้แทน 3 รัง ลักต่อคำหลวงถือค่ารังละ 22 เงิน ใช้ 3 รัง ลัก
ต่อชุมหน้าแด่น ถือรังละ 22 เงิน ใช้แทนอีก 3 รัง ลักต่อแระต่อลายขาว ถือรังละ 10
เงิน ใช้แทน 3 รัง ลักผึ้งใหญ่ถือรังละ 22 เงิน ลักผึ้งน้อยแลผึ้งกอนถือรังละ 11 เงิน
ใช้แทน 3 รัง ลักต่ออังกุนหลวงถือรังละ 50 เงิน ใช้ 3 รัง (มังรายศาสตร์นอกตอง ไป
ลานหน้า 90-91 หน้า 58-59)

ภาษาไทยกลาง

ลักษณะเนื้อเถื่อน(สัตว์ป่า) หรือโคกระบือเถื่อน หมู หมา งู ทราย(กวางชนิด
หนึ่ง) ะมั่ง นก ไก่ เผิ้ง(เผิ้ง) ต่อ ลักหมามาไล่ฟาน(แก้ง) ผู้ใดลักกินวัวแดงเถื่อน(ป่า)
หรือควายเถื่อน ถือค่าตัวละ 100 เงิน ควายใช้แทน 2 ตัว วัว(ชด)ใช้ 3 ตัว ะมั่ง

ทราย ถือ(ตีราคา)ตัวละ 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 ตัว กระต่ายถือ(ตีราคา)ตัวละ 52 เงิน (ชด)ใช้ 3 ตัว งูเห่าถือ (ตีราคา)ตัวละ 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 ตัว ลักนกยูงถือตัว 22 เงิน (ชด)ใช้แทน 3 ตัว ลักกินไก่เถื่อน(ไก่ป่า) และนกเขาถือตัวละ 52 เงิน (ชด)ใช้อีก 3 ตัว ลักนกกระทา ถือ(ตีราคา)ตัวละ 11 เงิน (ชด)ใช้อีก 3 ตัว นกขมิ้นตัวละ หนึ่งเสี้ยวเงิน (ชด)ใช้อีก 3 ตัว ลักแหลว(เหยี่ยว)ถือตัวละ 52 เงิน (ชด)ใช้แทนอีก 3 ตัว ลักแหลวพญา(เหยี่ยวตัวโต)ถือตัวละ 72 เงิน (ชด)ใช้แทน 4 ตัว ลักลูกแหลว หลวง(เหยี่ยวพันธุ์ใหญ่)ถือตัวละ 11 เงิน (ชด)ใช้ 4 ตัว แหลวรวม(เหยี่ยวขนาดกลาง) แหลวเสี้ยว(เหยี่ยวชนิดหนึ่ง)ถือตัวละ 22 เงิน (ชด)ใช้ตัวแทน 3 ตัว ลัก(หมา)ไล่ (เนื้อ)หรือหมาแม่(หมาตัวเมีย)กิติ ถือ(ตีราคา)ตัวหมา 72 เงิน (ชด)ใช้แทน 3 ตัว ลักกินต่อฮาน(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือค่า(ตีราคา)ละ 22 เงิน (ชด)ใช้แทน 3 รัง ลักต่อคำ หลวง(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือค่า(ตีราคา) รังละ 22 เงิน (ชด)ใช้ 3 รัง ลักต่อชุมหน้าแด่น (ต่อชนิดหนึ่ง) ถือ(ตีราคา) รังละ 22 เงิน (ชด)ใช้แทนอีก 3 รัง ลักต่อแระ(ต่อชนิด หนึ่ง) ต่อลายขาว(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือ(ตีราคา) รังละ 10 เงิน (ชด)ใช้แทน 3 รัง ลัก ผึ้งใหญ่ ถือรังละ 22 เงิน ลักผึ้งน้อยแลผึ้งกอน(ผึ้งชนิดหนึ่ง) ถือรังละ 11 เงิน (ชด) ใช้แทน 3 รัง ลักต่ออึ้งคุณหลวง(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือรังละ 50 เงิน (ชด)ใช้ 3 รัง

ลักวัวเถื่อนแดง

ผู้ใดลักกินวัวเถื่อนแดงกิติควายเถื่อนกิติ ถือค่า 100 เงิน ควายใช้ 2 ตัว วัว ใช้ 2 ตัว ลักกินวัวเถื่อนโทนถือตัววัว 300 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินวัวเถื่อนแม่ ถือตัว 150 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินควาง ถือค่า 70 เงิน ใช้ 3 ตัว ควางแซม ถือตัว 100 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักหมู เถื่อนถือตัว 72 เงิน ใช้ 3 ตัว รมัง ทราย ถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว คะต่ายถือตัว 52 เงิน ใช้ 3 ตัว งูเห่าถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักนกยูง ถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินไก่เถื่อนแลนกขวัก ถือตัว 52 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินนกกระทา (กระทา) ถือตัว 11 เงิน ใช้ 3 ตัว นกขมิ้น ตัวเสี้ยวเงิน ใช้ 3 ตัว ลักแหลว ถือตัว 52 เงิน ใช้ 3 ตัว ลัก แหลวพญาถือตัว 72 เงิน ใช้ 4 เท่า ลูกแหลวหลวงถือตัว 11 เงิน แหลวรวม แหลว เสี้ยว ถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักหมาไล่กิติ หมาแม่กิติ ถือตัวหมา 72 เงิน ใช้ 3 เท่า ลักกินต่อฮาน ถือค่ารัง 22 เงิน ใช้ 3 รัง ลัก(กิน)ต่อคำหลวง ถือ รัง 22 เงิน ใช้ 3 รัง ต่อชุมหน้าแด่นถือรัง 22 เงิน ใช้ 3 รัง ต่อแระต่อลายขาว ถือรัง 10 เงิน ใช้ 3 รัง ลัก ผึ้งใหญ่ ถือรัง 22 เงิน ผึ้งน้อยผึ้งกอน ถือรัง 11 เงิน ใช้ 3 รัง ต่ออึ้งคุณหลวง ถือรัง 50 เงิน ใช้ 3 รัง (มังรายศาสตร์ วัดไชยสงคราม โบราณหน้า 86 หน้า 71)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดลักกินวัวเถื่อน(วัวป่า)(สี)แดงก็ดี ควายเถื่อน(ป่า)ก็ดี ถือค่า 100 เงิน (ลัก)ควาย (ขด)ใช้ 2 ตัว (ลัก)วัว(ขด)ใช้ 2 ตัว ลักกินวัวเถื่อน(วัวป่า)โทน(ตัวเดียว) ถือ(ตีค่า)ตัววัว 300 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักกินวัวเถื่อนแม่(วัวป่าตัวเมีย) ถือตัว 150 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินควาง ถือค่า 70 เงิน ใช้ 3 ตัว ควางแซม(ควางชนิดหนึ่ง) ถือตัว 100 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักหมูเถื่อน (หมูป่า) ถือตัว 72 เงิน ใช้ 3 ตัว ระวังทราย(เนื้อทราย) ถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว คะต่าย(กระต่าย) ถือตัว 52 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ภูเหลื่อม ถือตัว 22 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักนกยูง ถือตัว 22 เงิน ใช้ 3 ตัว ลักกินไก่เถื่อน(ไก่ป่า)แลนกขรึก ถือตัว 52 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักกินนกคะทา(กระทา) ถือตัว 11 เงิน ใช้ 3 ตัว นกขุ่ม(นกคุ่ม)ตัว เสี้ยวเงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักแหลว(เหยี่ยว) ถือตัว 52 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักแหลวพญา(เหยี่ยวตัวใหญ่) ถือตัว 72 เงิน ใช้ 4 เท่า ลูกแหลวหลวง(เหยี่ยวตัวโต) ถือตัว 11 เงิน แหลวราม(เหยี่ยวขนาดกลาง) แหลวเสี้ยว(ไม่ทราบ?) ถือตัว 22 เงิน (ขด)ใช้ 3 ตัว ลักหมาไล่(เนื้อ)ก็ดี หมาแม่(ตัวเมีย)ก็ดี ถือตัวหมา 72 เงิน (ขด)ใช้ 3 เท่า ลักกินต่ออาน(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือค่ารัง 22 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง ลัก(กิน)ต่อคำหลวง(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือรัง 22 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง ต่อขุมหน้าแด่น(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือรัง 22 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง ต่อระ(ต่อชนิดหนึ่ง) ต่อลายขาว(ต่อชนิดหนึ่ง) ถือรัง 10 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง ลักเผ้ง(ผึ้ง)ใหญ่ ถือรัง 22 เงิน เผ้งน้อย(ผึ้งเล็ก) เผ้งกอน(ผึ้งชนิดหนึ่ง) ถือรัง 11 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง ต่ออังกุนหลวง (ต่อชนิดหนึ่ง) ถือรัง 50 เงิน (ขด)ใช้ 3 รัง

ลักษณะไฉ่คลองทาง ปล่อยข้างเข้าไร่เข้านาท่าน ตึงข้างหื้อเจ็บมีบาดแผล

อันนี้ไร่หรือนาก็มีไฉ่ทาง วัวควายเดินเที่ยว หื้อไฉ่ทางหื้อสัตว์เที่ยว หื้อกว้าง หนึ่งวอก หรือเป็นที่ทางข้างม้าเที่ยวได้ ต้องไฉ่หื้อกว้างพอ 3 วา ความข้างหรือม้ายังชี้แลลงหื้อกินข้าวท่านเสียมากนักน้อยเท่าใด หื้อความข้างม้าใช้เต็มค่า หรือเขาหาสังใช้แทนบได้ หื้อเจ้าของข้างม้าใช้แทนต่าง เพราะเป็นข้าแห่งเขาแล หรือความข้างความม้าปล่อยข้างม้าไฉ่ไร่ของท่าน แล้วไฉ่ประมาณ 1 พันวา บ่เฝ้า ข้างม้าเข้ามากินไร่ของท่านเสียมากนักน้อยเท่าใด หื้อความข้างใช้เท่านั้น หรือหาสังใช้เพินบได้ หื้อเจ้าของข้างใช้แทน เพราะเป็นข้างตัวแล หรือบ่ใช้คิดว่าเราเป็นใหญ่ว่าอัน เจ้าของบ่วางอาลัย เขาจักเป็นข้าเจ้าในภาวะภายหน้าแล หรือล้ำมากกว่าพันวา ข้างยังมาเข้ากินข้าวยังที่แดนไร่ข้าว หื้อเจ้าไร่นาว่าหื้อแก่ความข้าง หื้อมันวาง (ข้าง) แควนไฉ่กล บ่อันหื้อมันรักษาข้าง หรือมันบ่กระทำ

ตามคำ ข้าวไร่ณาเสียไปมากน้อยเท่าใด หื้อมันควานข้างแทนเท่านั้น หรือเจ้าไร่เจ้านาบ
ว่าบอกควานข้างหื้อรู้แจ้งดีดี ก็อย่าว่าถาด้วยควานข้าง เหตุเพราะมันบรู๋ หากปล่อย
ข้างทางไกลแล้ว สัตว์หากร้ายเองหรือออกมากินข้าวแล

(ข้าง)เข้าสวนเขาเจ้าของไร่ณาสวนได้ดีได้ยิ่งพอเจ็บปวดสะน้อย อย่าว่าถาแก่เจ้า
ของไร่ณา หรือพันแห่งหุดาดังหะเสีย หื้อเจ้าของไร่ณาใส่สวนใส่ยาหื้อหาย หรือบ่ข้างบ่หา
ยาหื้อหาย ปรับใหม่เงินร้อยมาจ้างหมอยา หรือตาข้างบอดเสีย 1 ข้าง ค่าข้างมีมาก
น้อยเท่าใด หื้อนับเอาด้วยมัน แล้วไว้ข้างตัวนั้นหื้อแก่เจ้าสวนไร่เสีย หรือหาสิ่งใช้แทนบ่
ได้ ต้องเอาตัวมาเป็นข้าแก่เจ้าของข้าง หรือว่าข้างลงกินข้าวที่ทางใด หื้อเจ้านาเจ้าสวน
คำร้องหื้อหนี อย่ากะอย่ายิง อย่าพันอย่าแทง หื้อมาบอกแก่เจ้าของข้าง ไปเอาข้างมัน
เสีย แล้วว่าหื้อมันเอาไปเลี้ยงเสียที่ไกล ๆ

ข้างเข้าไร่ณาสวนผู้ใด ผู้ใดกะยิงพันแห่งข้างป่วยเจ็บเสียร้ายนัก หื้อเอาค่าเจ็บ
ป่วย 110 เงิน แล้วหื้อมันยาหื้อหาย หรือว่าข้างเสียองคะตาบอดหูขาด หื้อตัดศีรษะ
มันเสียเพราะว่า (มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 93-94 น 59-60) ว่าข้างนี้เป็นเฉลิม
เจริญบ้านเมืองทำพญามหากษัตริย์ เป็นที่เจริญแล (มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า
94 หน้า 60)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง ไร่หรือณาก็ดี มีใกล้(หน)ทาง จัวควายเดินเที่ยว หื้อ(ให้)ไว้ทาง(ให้เว้น
เนื้อที่)หื้อ(ให้)สัตว์(เดิน)เที่ยว หื้อ(ให้)กว้างหนึ่งวาก (วาก คือ ความกว้างจากปลาย
มือข้างหนึ่งไปถึงจะงอยไหล่อีกข้างหนึ่ง) หรือเป็นที่ทางข้างม้าเที่ยว(เดิน)ได้ ต้องไว้
(เว้น)หื้อ(ให้)กว้างพอ 3 วา .(6 เมตร) ความข้งหรือ(ความ)ม้า ยังชี้(บนหลังข้าง/ม้า)
แลหื้อ(ปล่อยให้ข้างม้า)ลงกินข้าวท่านเสีย(หาย)มากน้อยเท่าใด หื้อ(ให้)ความข้งข้างม้า
(ขด)ใช้เต็มค่า(ราคา) หรือเขา(ความข้งข้าง/ม้า)หาสิ่ง(สิ่งใด)(ขด)ใช้แทนบ่(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)
เจ้าของข้าง(และ)ม้า(ขด)ใช้(ค่าเสียหาย)แทนตาง(แทนความข้งข้าง/ม้า) เพราะ(ความ
ข้ง/ม้า)เป็นข้า(ทาส)แห่งเขา(เจ้าของข้าง/ม้า)แล หรือความข้งความม้าปล่อยข้างม้า
ใกล้ไร่ณาท่านแล้วใกล้ประมาณ 1 พันวา(2000 เมตร) บ่(ไม่)เผ้า(ดูแล) ข้างม้าเข้ามา
กิน(ของใน)ไร่ณาท่านเสีย(หาย)มากน้อยเท่าใด หื้อ(ให้)ความข้ง(ขด)ใช้เท่านั้น หรือ
หาสิ่ง(สิ่งใด)(ขด)ใช้แทน(ท่าน)บ่(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)เจ้าของข้างใช้แทน เพราะเป็นข้างตัว
(ของตน)แล หรือบ่(ไม่)(ขด)ใช้ อวด(อวดอ้าง)ว่าเราเป็นใหญ่ว่าอัน เจ้าของบ่(ไม่)วาง
อาลัย(ไม่ยอม/ไม่ให้อภัย) เขา(ความข้งข้าง/ม้า)จักเป็นข้า(ทาส)เจ้า(ของไร่ณา)ในภาวะ
(ชาติ/ภพ)ภายหน้าแล หรือ(ปล่อยข้าง/ม้า)ไกลล้ำมากกว่าพันวา ข้างยังมาเข้ากินข้าว
(ในนา/ไร่) ยังที่แดนไร่ข้าว หื้อ(ให้)เจ้าไร่ณา(ต่อว่า)หื้อ(ให้)แก่ความข้ง หื้อ(ให้)มัน

(ความขี้ขาง/ม้า)วาง(ปล่อย)แควนไกล(ให้ไกลออกไป) บ้ออัน(มีเช่นนั้น) หื้อ(ให้)มัน (ความ)รักษาข่าง หรือมันบ(ไม่)กระทำตามคำ(มันไม่ทำตามคำที่บอก) ข้าวไร่(ข้าวใน) นาเสียไปมากน้อยเท่าใด หื้อ(ให้)มัน(ผู้เป็น)ความขี้ขางแทน(ชดใช้)เท่านั้น หรือเจ้าไร่เจ้านาบ(ไม่)ว่า(กล่าว)บ(ไม่)บอก ความขี้ขางหื้อ(ให้)รู้แจ้งดีดี ก็อย่าว่าฤา(ก็อย่าว่า)ด้วย ความขี้ขาง เหตุเพราะมันบ(ไม่)รู้ หากปล่อยข่างทางไกลแล้ว สัตว์หากร้ายเองหรือออกมากินข้าวแล

(ข่าง)เข้าสวนเขา เจ้าของไร่นาจวนได้ดีได้ยิง(ข่าง) พอเจ็บปวดสะน้อย(เล็กน้อย) อย่าว่าฤา(อย่าว่า)แก่เจ้าของไร่นาจวน หรือ(เจ้าของไร่นาจวน)พันแทงนูดาง(งุมกของข่าง)หวะ(เป็นแผล)เสีย หื้อ(ให้)เจ้าของไร่นาจวนไสยา(ยารักษาโรค) หื้อ(ให้)หาย หรือบ(ข่าง(ไม่)เป็น)บ(ไม่)หายา(รักษา)หื้อผ(ให้)หาย ปรับใหม่(เอา)เงินร้อย มาจ้างหมอยา(มา)ยา(รักษา) หรือตาข่างบอดเสีย 1 ข่าง ค่า(ราคา)ข่างมีมากน้อยเท่าใด หื้อ(ให้)นับ (คำนวณ)เอาด้วยมัน(คนพันข่าง) แล้วไว้(มอบ)ข่างตัวนั้นหื้อ(ให้)แก่เจ้าสวนไร่เสีย หรือหาสิ่ง(สิ่งใด)ใช้แทนบ(ไม่)ได้ ต้องเอาตัวมาเป็นข้า(ทาส)แก่เจ้าของข่าง หรือว่าข่างลงกินข้าวที่ทางใด หื้อ(ให้)เจ้า(ของ)นาจวนเจ้า(ของ)สวนตำร้องหื้อ(ให้)ข่าง)หนี อย่ากะอย่ายิง (อย่าได้ยิง) อย่าพันอย่าแทง หื้อ(ให้)มาบอกแก่เจ้าของข่าง (ให้)ไปเอาข่าง(ของ)มันเสีย แล้วว่าหื้อ(ให้)มันเอาไปเลี้ยง(ข่าง)เสียที่ไกล ๆ

ข่างเข้าไร่นาจวน(ของ)ผู้ใด ผู้ใดกะยิง(ยิงตัวข่าง)พันแทง(ข่าง) (ทำให้)ข่างป่วยเจ็บเสียร้ายนัก(อาการหนัก) หื้อ(ให้)เอาค่า(ข่าง)เจ็บป่วย 110 เงิน แล้วหื้อ(ให้)มันยา(รักษา) หื้อ(ให้)หาย หรือว่าข่างเสียองคะ(พิการ) ตาบอดหูขาด หื้อ(ให้)ตัดศีรษะมัน (คนทำร้ายข่าง)เสีย เพราะว่า (มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 93-94 หน้า 59-60) ข่างนี้เป็นเฉลิมเจริญบ้านเมือง(สิ่งสำคัญคู่กับ)ท้าวพญามหากษัตริย์(ข่าง)เป็นที่เจริญแล

เช่าวัวหรือควาย

ผู้หนึ่งผู้ใดเช่าวัวควายของท่านมาทำนา หรือวัวควายเคล้าดีแล้ว ค่าเช่าวัวควายตัวละ 12 เงิน หรือวัวตัวเล็กใหม่ ยังไปทันเป็นดีเทื่อ ตัวละ 11 เงิน ค่าเช่าควายตัวละ 12 เงิน หรือกำลังเล็กใหม่ตัวละ 3 เงิน หรือ 10 เงิน หรือรักษาวัวควายบ่คุ้มบ่รอด หรือโจรขโมยลักไป ถือค่าตัววัวตัวละ 120 เงิน ใช้ 6 ตัว ควายตัวละ 130 เงิน ใช้ 2 ตัว วัวตัวเล็กใหม่ตัวละ 72 เงิน ใช้ 2 ตัว หรือวัวเด็กใหญ่ตัวละ 72 เงิน ใช้ 2 ตัว หรือว่าผู้เช่าบ่เลี้ยงดูปล่อยไปหื้อเสียกิน หรือขูดอดกัดตาย หื้อใช้ฉันเดียวเท่านั้นเทอะ ฤาว่าโจรขโมยจักฆ่าเสีย ยังบ่ทันได้กินขึ้น หื้อไว้ให้แก่ผู้เช่า ถือค่าตัวละ 120 เงิน ตัวควายถือ

ค่าตัวละ 130 เงิน ใช้แทน 2 ตัว อันนี้จำด้วยวัวควายเถิกสอนหื้อเรียบร้อยดีแล้ว หรือ วัวควายเถิกดีเถิกค่าตัวละ 62 เงิน ใช้ 2 ตัว ควายเถิกใหม่เถิกตัวละ 72 เงิน ใช้แทน 2 ตัว เหตุเพราะผู้เช่าได้กินขึ้นแล หรือเยียนาแล้วจึงเสียหาย หื้อผู้เช่าใช้นับเลี้ยง หรือ เยียนายังไปทันแล้วเพื่อเสียหาย หื้อเจ้าของกวด(ตรวจ)ดูที่ทำแล้วนั้นเท่าใด หื้อค่าเช่า แต่ได้ทำแล้วนั้นแต่เท่านั้น ถ้าวัวควายจำพวกนั้นเป็นพยาธิ หื้อบอกแก่เจ้าของวัวควาย หื้อมาช่วยกันยา ยาแล้วบ่หายตายเสีย อย่าว่าถ้าแก่ผู้เช่า หรือ (เป็น)พยาธิสมควรบอก แก่เจ้าของ มันพ่อยบ่บอก มันยาฆ่าบ่หายตายไปเสีย แบ่งค่า 3 ส่วน หื้อผู้เช่าต้องใช้ แทน 1 ส่วน หรือมันบ่ยาละเสียหื้อตาย หื้อมันใช้แทนทั้งมวล หรือมันหาสิ่งใช้บ่ได้ หื้อ แบ่งค่า 2 ส่วน หรือวัวควายเป็นพยาธิร้ายนัก รับประทาน บ่ทันบอก แลตายตั้งอัน อย่าว่าถ้า ด้วยผู้เช่า หากเลี้ยงแก่กัมมแห่งสัตว์หมดแต่เท่านั้น หรือตัว(ท่านผู้เช่า) หากละสัตว์เสียบ่ เลี้ยงบ่ดู ฆูตอดกัด เลือกัด หล่มชุก หรือขโมยฟัน บ่ทันด่ายบ่วยเสียร้ายนัก ต้องหื้อผู้เช่า ยาหื้อหายดี ไว้วัวควายนั้นให้แก่มัน แล้วหื้อมันใช้แทน 2 ตัวควาย หรือหาสิ่งใช้บ่ได้ หื้อ ใช้แทน 1 ตัวเก็ง เพราะมันละเสียบ่เลี้ยง หรือผู้เช่ายังเลี้ยงดู แลเป็นอันตรายไป หื้อมัน ใช้ละตัว (มังรายศาสตร์นอทอง ไบลานหน้า 95 หน้า 61-62)

ภาษาไทยกลาง

ผู้หนึ่งผู้ใดเช่าวัวควายของท่านมาทำนา หรือวัวควายเคล่า(ไม่ทราบความ หมาย)ดีแล้ว ค่าเช่าวัวควายตัวละ 12 เงิน หรือวัวตัวเถิก(เถิกหัดทำงาน)ใหม่ ยังไป(ไม่) ทันเป็นดีเพื่อ(ไถยังไมดี) (ตีราคา)ตัวละ 11 เงิน ค่าเช่าควายตัวละ 12 เงิน หรือกำลัง เถิก(เถิกหัดทำงาน)ใหม่ ตัวละ 3 เงิน หรือ 10 เงิน หรือรักษาวัวควายบ่(ไม่)คุ้มบ่(ไม่) รอด หรือโจรขโมยลักไป ถือค่าตัววัว ตัวละ 120 เงิน(ชด)ใช้ 6 ตัว ควายตัวละ 130 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว วัวตัวเถิก(เถิกหัดทำงาน)ใหม่ ตัวละ 72 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว หรือวัว เถิก(หนุ่ม)ใหญ่ ตัวละ 72 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว หรือว่าผู้เช่าบ่(ไม่)เลี้ยงดูปล่อยไปหื้อ (ให้)เลือกินหรือฆูตอดกัดตาย หื้อ(ให้)(ชด)ใช้ ฉั้นเดียวเท่านั้นเทอะ ถ้า(หรือ)ว่าโจรขโมย จักฆ่าเสีย ยังบ่(ไม่)ทันได้กินขึ้น(เนื้อ) หื้อ(ให้)ไว้(เนื้อ)แก่ผู้เช่า ถือค่า(ราคา) ตัวละ 120 เงิน ตัวควายถือค่า ตัวละ 130 เงิน (ชด)ใช้แทน 2 ตัว อันนี้จำ(กล่าว)ด้วยวัว ควายเถิก(หนุ่ม)สอนหื้อ(ให้)เรียบร้อยดีแล้ว หรือวัวควายเถิก(เถิกทำงาน)ดี ถือค่า ตัวละ 62 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว ควายเถิก(เถิกทำงาน)ใหม่ ถือตัวละ 72 เงิน (ชด)ใช้แทน 2 ตัว เหตุเพราะผู้เช่าได้กินขึ้น(เนื้อ)แล หรือเยียนา(ทำนา)แล้วจึงเสียหาย หื้อ(ให้)ผู้เช่า (ชด)ใช้นับเลี้ยง(ทั้งหมด) หรือเยียนา(ทำนา)ยังไป(ไม่)ทันแล้วเพื่อ(เสร็จสิ้นการทำนา) เสียหาย หื้อ(ให้)เจ้าของกวด(ตรวจ)ดูที่ทำแล้วนั้นเท่าใด หื้อ(ให้)ค่าเช่าแต่ได้ทำแล้ว นั้นแต่เท่านั้น ถ้า(หรือ)วัวควายจำพวกนั้นเป็นพยาธิ(ป่วย) หื้อ(ให้)บอกแก่เจ้าของวัว

ควายหื้อ(ให้)มาช่วยกันยา(รักษา) ยา(รักษา)แล้วบ(ไม่)หาย ตายเสีย อย่าว่าฤา(อย่า ว่า)แก่ผู้เช่า หรือ(เป็น)พยาธิ(ป่วย) สมควรบอกแก่เจ้าของ มันพ้อยบ(ไม่)บอก มันยา (รักษา)ข้าบ(ไม่)หาย ตายไปเสีย (ให้)แบ่งค่า 3 ส่วน หื้อ(ให้)ผู้เช่าต้องใช้แทน 1 ส่วน หรือมันบ(ไม่)ยา(รักษา) ละ(ทิ้ง)เสีย หื้อ(ให้)ตาย หื้อ(ให้)มันใช้แทนทั้งมวล หรือมัน หาสิ่ง(สิ่งใด)ใช้บ(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)แบ่งค่า(เป็น) 2 ส่วน หรือวัวควายเป็นพยาธิ(ป่วย) ร้าย(แรง)นัก(มาก) (ผู้เช่า)รับนัก(มาก) บ(ไม่)ทันบอก(แก่เจ้าของ) แล(วัวควาย)ตายตั้ง อัน อย่าว่าฤา(อย่าว่า)ด้วยผู้เช่า หากเลี้ยงแก่กัมม(หมดกรรม)แห่งสัตว์หมดแต่เท่านั้น หรือตัว(ผู้เช่า) หากละ(ทิ้ง)สัตว์เสียบ(ไม่)เลี้ยงบ(ไม่)ดู งูตอด(งู)กัด เลือกัด หล่ม (ตก/หลุม/หล่ม)ซุก (ไม่ทราบความหมาย?) หรือขโมยฟัน บ(ไม่)ทันตาย ป่วยเสียร้าย (แรง)นัก ต้องหื้อ(ให้)ผู้เช่ายา(รักษา)หื้อ(ให้)หายดี ไว้(มอบ)วัวควายนันให้แก่มัน แล้ว หื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้แทน 2 ตัวควาย หรือหาสิ่ง(สิ่งใด)ใช้บ(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)(ชด)ใช้แทน 1 ตัวเกิง(ครึ่ง) เพราะมันละ(ทิ้ง)เสีย บ(ไม่)เลี้ยง หรือผู้เช่ายังเลี้ยงดู แลเป็นอันตรายไป หื้อ(ให้)มันใช้ละตัว

เช่าวัวควายบุบตีร้ายนัก

เช่าวัวควายท่านไปแล้ว บุบตีร้ายนัก(ทารุณสัตว์มาก) พอเสียของคะ(พิการ)ที่หนึ่ง ที่ใด (ในอวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของวัวควาย)เป็นต้นว่า ขาหัก หรือ เข่าอ่อน ชอบหยอม ผอมเสีย(ผ่ายผอม) บ(ไม่)เป็นปกติ ค่า(เช่า)ก็ต้องลดลงเสียไปตามนั้นแล มอบวัวควาย ไว้หื้อ(ให้)แก่มันแล้ว หื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้แทนวัวควายหื้อแก่เจ้าของเสีย หรือเอาไวยังคอก โจรมาปล้นบ้านเรือน ได้ไปฆ่าเสียก็ดี ไฟไหม้เรือนแลบ้าน(วัวควาย)หากตายเสียก็ดี ก็ ปรากฏหื้อแก่คนทั้งหลายรู้แท้แล หื้อขึ้น(ให้เนื้อ)นั้นแก่เจ้าของวัวควายทั้งมวล บ(ไม่)อัน(มี เช่นนั้น)ก็หื้อ(ให้)ค่าพุนส่วนขึ้น(เนื้อ) ส่วนค่าวัวควายอย่าว่าฤา(อย่าว่า)ด้วยผู้เช่าวัวควาย มันหากเลี้ยงแก่กัมม(หมดกรรม)เท่านั้นแล หากเป็นแต่เคราะห์เจ้าทั้งสองแล (มัง รายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 95 หน้า 62)

ภาษาไทยกลาง

เช่าวัวควายท่านไปแล้ว บุบตีร้ายนัก(ทารุณสัตว์มาก) พอเสียของคะ(พิการ อวัยวะ)ที่หนึ่งที่ใด เป็นต้นว่า ขาหัก หรือ เข่าอ่อน(ไม่มีกำลัง) ชอบหยอมผอมเสีย (ผ่ายผอม) บ(ไม่)เป็นปกติ ค่า(เช่า)ก็ต้องลดลงเสียไปตามนั้นแล มอบวัวควายไว้หื้อ (ให้)แก่มันแล้ว หื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้แทนวัวควายหื้อ(ให้)แก่เจ้าของเสีย หรือเอาไวยังคอก โจรมาปล้นบ้านเรือน ได้ไปฆ่าเสียก็ดี ไฟไหม้เรือนแลบ้าน(วัวควาย)หากตายเสียก็ดี

ก็ปรากฏหื้อ(ให้)แก่คนทั้งหลาย(ได้)รู้แท้แล หื้อ(ให้)ขึ้น(เนื้อ)นั้นแก่เจ้าของวัวควายทั้งมวล
บอัน(มิเช่นนั้น)ก็หื้อ(ให้)ค่าพุนสวนขึ้น(เนื้อ) ส่วนค่าวัวควาย ออย่าว่าฤา(อย่าว่า) ด้วยผู้
เช่าวัวควาย มันหากเสี่ยงแก่กัมมัสสตร์(หมดกรรม)เท่านั้นแล หากเป็นแต่เคราะห์เจ้าทั้ง
สองแล

เช่าควายไปไถนา

ฤาเอาควายไปไถนา ฐมียังน้ำ กัดตอดวัวควายตาย หื้อผู้เช่ากินขึ้น กิ่ง 1 เจ้า
ของกิน กิ่ง 1 เหมือนกัน แล้วหื้อผู้เช่าแทนควายหื้อเจ้าของ 1 ตัว แล้วอย่าได้ว่าหื้อผู้
เช่าเทอะ (มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 95 หน้า 62)

ภาษาไทยกลาง

ฤาเอาควายไปไถนา ฐมียัง(ใน)น้ำ กัดตอด(แก่)วัวควายตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่ากินขึ้น
(เนื้อ) กิ่ง(ครึ่งหนึ่ง) เจ้าของกิน(เนื้อ) กิ่ง 1 (ครึ่งหนึ่ง)เหมือนกัน แล้วหื้อ(ให้)ผู้เช่าแทน
ควายหื้อ(ให้)เจ้าของ 1 ตัว แล้วอย่าได้ว่าหื้อ(ให้)ผู้เช่าเทอะ

เช่าวัวควายบ่เลี้ยงดู

ตั้งว่าบ่เลี้ยงดูวัวควาย เสียวัวควายคนอื่นมาขวิดตาย หื้อผู้เช่าใช้แทนตัว ขึ้น
อย่าปันกิ่งแล หรือเจ็บแผลมาป่วยใหญ่ ตัดค่าลงเสีย ยกวัวควายกับผู้เช่า แล้วหื้อมัน
ใช้แทนหนึ่งกิ่ง ฤาวัวควายตัวอันมันเช่นนั้น เสียปล่อยไปชนวัวควายท่านตาย หื้อผู้เช่า
ใช้แทนค่าวัวควายท่าน หรือหากข้าวกล้าขวิดย่ำตากองข้าวกล้า ย่ำข้าวเฟ่าท่านเสีย
เป็นเหตุอันหนึ่งอันใดก็ดี หื้อผู้เช่าแทนโทษนับเสี่ยง บ่ติดบ่ทาผู้เจ้าของวัวควายสักอันแล
(มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 95 หน้า 62)

ภาษาไทยกลาง

ตั้งว่าบ่(ไม่)เลี้ยงดูวัวควาย เสีย(มี)วัวควายคนอื่นมาขวิด(ถึง)ตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่า
ใช้แทนตัว ขึ้น(เนื้อ)อย่าปันกิ่ง(แบ่งครึ่ง)แล หรือเจ็บแผลมาป่วยใหญ่ ตัดค่า(เช่า)ลง
เสีย ยกวัวควายกับผู้เช่า แล้วหื้อ(ให้)มันใช้แทนกิ่ง(ครึ่ง)หนึ่ง ฤา(หรือ)วัวควายตัวอัน
มันเช่นนั้น เสียปล่อยไปชนวัวควาย(ของ)ท่านตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่า(ชด)ใช้แทนค่าวัวควาย
ท่าน หรือหากข้าวกล้าขวิดย่ำตา(ชน)กองข้าวกล้า ย่ำข้าวเฟ่า(ฟ่อนข้าว)ท่านเสีย เป็น
เหตุอันหนึ่งอันใดก็ดี หื้อ(ให้)ผู้เช่าแทนโทษนับเสี่ยง(ทั้งหมด) บ่ติดบ่ทา(ไม่อาจกล่าว
โทษ)ผู้เจ้าของวัวควายสักอันแล

ลักษณะเช่าเผื่อ ไถ เสียม หลัว ชก เซา มาง เถียงกาด ท่านเสียหาย

อันหนึ่งผู้ใดเช่าเผื่อไถ เช่าเสียมหลัวไปเยยะนาหรือไร่สวน ถือเผื่อละแม่ 1 เงิน ไถแลอัน 2 เงิน หรือ 3 เงิน เสียมหลัวชกเซาถือค่าอันละเสียเงินแล 1 เงิน ก็มี หรือรักษาบ่คุ้มปรอดเสียก็ดี หักเสียก็ดี ใช้ต่อทำต่อคำดำ บ่อันหื้อแทนของสิ่งนั้นดังเก่า หรือรักษาบ่ดีละเสียหื้อหายเสีย หื้อใช้ค่าสิ่งนั้นหนึ่งกึ่ง หรือขโมยลักหื้อไหมขโมยคอบเท่าเอาเทอะ (มังรายศาสตร์นอตอง ไบลานหน้า 95 หน้า 63)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง ผู้ใดเช่าเผื่อ(คราด)ไถ(ผานไถ) เช่าเสียมหลัว(พลั่ว)ไปเยยะ(ทำ)นาหรือไร่สวน ถือ(คิดค่า)เผื่อ(คราด)ละแม่(อันละ) 1 เงิน ไถแลอัน 2 เงิน หรือ 3 เงิน เสียมหลัว(พลั่ว)ชก(จอบ)เซา(จอบ)ถือค่า อันละเสียเงินแล 1 เงิน ก็มี หรือรักษาบ่(ไม่)คุ้มบ่(ไม่)รอดเสีย(หาย)ก็ดี หักเสียก็ดี ใช้ต่อทำต่อคำดำ(?) บ่อัน(มิเช่นนั้น)หื้อ(ให้)แทนของสิ่งนั้นดังเก่า หรือรักษาบ่(ไม่)ดี ละ(ทิ้ง)เสีย (ทำ)หื้อ(ให้)หายเสีย หื้อ(ให้)ใช้ค่า(ของ)สิ่งนั้นหนึ่งกึ่ง(หนึ่งเท่าครึ่ง) หรือขโมยลักหื้อ(ให้)ไหม(ปรับ)ขโมยคอบเท่า(สองเท่า)เอาเทอะ

เจ้าอ่อนน้อยพ้อมมังราย จุงมีใจแผ่กว้าง

ที่นี้จักกล่าวมังรายศาสตร์ อันเป็นบุราณ ชุนสืบไว้เช่นท้าวมังรายว่า เจ้าอ่อนน้อยพ้อม มังราย จุงมีใจแผ่กว้าง รักหมู่ลุงตายายสืบเชื้อ หื้อพันนาลำดับกันกิน หื้อลำดับกันกินหื้อพร้อมชุน อย่าหื้อเขาหันตาย ไพรฟ้าฝูงข้าชุน หื้อเขาอยู่ทางสร้างไร่นา บ้านสวนกิน อย่าหื้อเอาค่าพันบุราณสินส่วยไร้ตามกำลังเขา ป่าพลู ย่านน้ำ หนอง ป่าพง หื้อไพร่ไทเขากินชุนผู้ชุน เจ้าอ่อนน้อยพ้อมจุงไขประตูเมืองหื้อกว้าง หื้อไพร่อยู่ทางค้าขาย กอบเงินหาบเอา 20 เบี้ย เรียกกล่าวต่างเอาตามกำลังเขา (มังรายศาสตร์ วัดหมื่นเงินกอง หน้า 1)

ภาษาไทยกลาง

ที่นี้จักกล่าวมังรายศาสตร์อันเป็นบุราณ(โบราณ)ชุน(เจ้าเมือง)สืบไว้เช่น(ชั่ว)ท้าวมังราย(ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังราย ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 1839)ว่า เจ้าอ่อนน้อยพ้อมมังรายจุงมีใจแผ่กว้าง รักหมู่ลุงตายายสืบเชื้อ(สาย) หื้อ(ให้)พันนา(ที่นาแก่ขุนนาง)ลำดับกันกิน(เก็บภาษี) หื้อลำดับกันกินหื้อ(ให้)พร้อมชุน(ทุก)คน อย่าหื้อ(ให้)เขาหัน(เห็น)

ตาย ไฟรฟ้าพุ่งเข้า(ทาส)ช(ทุก)คน หื้อ(ให้)เขาอยู่ทาง(สะดวก)สร้างไร่นาบ้านสวนกิน(เป็นที่ทำกิน) อย่าหื้อ(ให้)เอาค่า(ภาษี)พัน(มากกว่า)บุราณ(โบราณ)สินส่วยไร(ภาษี)ตามกำลังเขา ปาพลุ ย่านน้ำ หนอง ปาพง(ป่า) หื้อ(ให้)ไพร่ไท(ชาวบ้านชาวเมือง)เขากิน(ได้กิน/ได้ใช้)ช(ทุก)ผู้(ทุก)ช(ทุก)คน เจ้าอ่อนน้อยพ่อจูง(จูง)ไข(เปิด)ประตูเมืองหื้อ(ให้)กว้าง หื้อ(ให้)ไพร่อยู่ทาง(สะดวก)ค้าขาย กอบเงินหาบเอา 20 เบี้ย เรียกล้าว(เรียกร้อง/เก็บ)ต่างเอาตามกำลังเขา

หื้อวัวควายเข้าสวนท่าน

หื้อวัวควายเข้าสวนท่านเสียเครื่องสวนท่านเท่าใด หื้อใช้เท่านั้น (มังรายศาสตร์ วัฒน-เงินทอง หน้า 19-20)

ภาษาไทยกลาง

(ผู้ใด)หื้อ(ปล่อย) วัวควายเข้าสวน(ของ)ท่าน เสีย(หาย)เครื่องสวน(ที่ส่งผลในสวน)ท่านเท่าใด หื้อ(ให้)(ชด)ใช้เท่านั้น

ขัดหัวไว้ขอรื้อบ้าน

อัน 1 ผู้ใดขัดหัวไว้ขอรื้อบ้าน ใส่ขวากใส่หลาวไต้ยังข้างรื้อบ้าน ม้าวัวควายของเลี้ยงท่านไปถูกตาย หื้อมันผู้ไสนั้นใช้ค่าของ มิเจ็บปวดหื้อมันยา มิเจ็บป่วยหื้อมันใช้ค่าสัตว์ตัวนั้นแก่มัน ผู้ใส่ขวากหื้อถูกคนตาย เมื่อคืน หากแล้ว อย่าว่าตาแก่ชาวบ้านผู้ไสนั้น ถูกคนตายเมื่อวัน หื้อมันเจ้าบ้านผู้ใส่ ใช้ค่าคน 330 เงิน เหตุว่าเมื่อวันคนทั้งหลายยอมไปมาหาผักหาไม้กิน อันจักไปหาหลักบมีแล โบราณเมืองว่าอันคนทั้งหลายยอมหับล้อมบ่หอนเอาขวากใส่ บ่หอนขัดหัวล้อมสักเทื่อแล หื้อมันใช้เพื่ออันแล มิถูกเมื่อคืนตาย คัรบหื้อใช้ เพื่อว่าจักไปลักไปฆ่า ท่านก็บรู้ มีคำสั่งมากมายนักแล (มังรายศาสตร์ วัฒนสถาน โบราณหน้า 44-45 หน้า 37-38)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง ผู้ใดขัด(ติดตั้ง)หัว(จันทัน/เครื่องมือยิงคนหรือสัตว์ ใช้หอกหรือหลาวขัดลายไต้)ไว้ เมื่อคนหรือสัตว์ไปถูกลายไต้จะลั่นมาแทงหรือยิงไว้ขอก(ขอบ)รื้อบ้าน ใส่ขวาก(ไม้หรือเหล็กปักหรือโปรย เพื่อดักหรือตำผู้ที่ผ่านเข้ามา)ใส่หลาว(ปักไม้แหลม)ไต้ยังข้างรื้อบ้าน ม้าวัวควายของเลี้ยงท่านไปถูกตาย หื้อ(ให้)มันผู้ใส่(ขวาก)นั้นใช้ค่าของ(คน/สัตว์) มิ(หากว่า)เจ็บปวด(เป็นแผล)หื้อ(ให้)มันยา(รักษา) มิ(หากว่า)เจ็บป่วย หื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้ค่าสัตว์ตัวนั้นแก่มัน(เจ้าของสัตว์) ผู้ใส่ขวากหื้อ(ทำให้)ถูกคนตาย เมื่อคืน(เวลา

กลางคืน) หากแล้ว(ไม่มีความผิด) อย่าว่าถา(อย่าว่า)แก่ชาวบ้านผู้ใส่(ขวาก)นั้น (หาก) ถูกคนตายเมื่อวัน(เวลากลางวัน) หื้อ(ให้)มันเจ้าบ้านผู้ใส่(ขวาก)ใช้ค่าคน 330 เงิน เหตุว่าเมื่อวัน(เวลากลางวัน) คนทั้งหลายยอมไปมาหาผักหาไม้(ลูกไม้)กิน อันจักไปหา ลัก(สิ่งของ)บ่(ไม่)มีแล โบราณเมืองว่าอัน(เช่นนั้น) คนทั้งหลายยอมทักล้อม(ล้อมแต่รั้ว) บ่ห่อน(ไม่ควร)เอาขวาก(มา)ใส่ บ่ห่อน(ไม่ควร)ขัดท้าวล้อมลักเพื่อ(ลักครั้ง)แล หื้อ(ให้) มันใส่ขวาก(ใช้)เพื่ออัน(เหตุอัน)แลแล ผิ(หาก)ถูก(ขวาก)เมื่อคืน(เวลากลางคืน)ตาย ควรบ่(ไม่)หื้อ(ให้)(ชด)ใช้ เพื่อว่า(คนที่ถูกขวาก)จักไปลัก(ของ)ไปฆ่า(เจ้าบ้าน) ท่าน(เจ้า บ้าน)ก็บ่(ไม่)รู้ มีคำสังกา(ความสงสัย)มากนักแล

ลักวัวควายเขา เพื่อนบ้านช่วยใช้

บ้าน 1 มี 16 เรือน คู่กันเคยรู้จักกันนัก ผู้ 1 ไปลักวัวควายเขา ท่านเจ้าของรู้บ่ ยอม โบราณเมืองแต่ก่อนก็ยังไม่ยอม 16 เรือน ช่วยใช้ ด้วยเหตุว่า เขาอยู่บ้านเดียวกัน หันร้ายหันดีบ่สั่งสอนกัน หื้อลักของท่าน เขาเถียงว่า มันหากไปลัก ดูข้าบรูบ่หันจิมว่าอัน เจ้าขุนแต่ก่อนบ่ฟังคำเขา สู้งอยู่ด้วยกัน พ้อยว่าบ่รู้ร้ายบ่ตาย จำเขาใช้เพื่ออัน คำอัน โบราณมีฉันนี้ ผู้มีประญา (ปัญญา) จ้งพิจารณาตามธัมมจักกรนั้นเทอะ ผิดคนดีหื้อมัน เสีย 4 เท้า แล้วขับหนีจากบ้านนั้นเสีย อย่าหื้อมันอยู่เป็นโทษแก่ชาวบ้าน ไกลพอตีกลอง อย่าหื้อไต่ยีนเทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน โบราณหน้า 32 หน้า 27)

ภาษาไทยกลาง

(หมู่)บ้าน(แห่ง)หนึ่ง มี 16 (ครัว)เรือน (ทุกคน)คุ้นเคยรู้จักกันนัก(มาก) (ต่อมา มี) ผู้หนึ่งไปลักวัวควาย(ของคนอื่น)เขา ท่านเจ้าของรู้บ่(ไม่)ยอม โบราณเมืองแต่ก่อน (ตามจาริต)ก็ยังไม่ยอม(ให้)เขา 16 เรือน ช่วย(กัน)ชด)ใช้(วัวควายที่คนลัก) ด้วยเหตุว่าเขา (ทั้ง 16 ครัวเรือน)อยู่(หมู่)บ้านเดียวกัน (เขา)หัน(เห็น)ร้ายหันดีบ่(แต่ไม่)สั่งสอนกัน หื้อ (ให้)ไปลักของท่าน เขา(16 ครัวเรือน)เถียงว่า มัน(คนนั้น)หากไปลัก ดูข้า(พวกเรา)บ่ (ไม่)รูบ่(ไม่)หัน(เห็น)จิม(ด้วยกับมัน)ว่าอัน (ว่าเช่นนั้น) เจ้าขุนแต่ก่อน(โบราณ)บ่(ไม่)ฟัง คำเขา สู(ท่านทั้งหลาย)ยังอยู่ด้วยกัน พ้อย(หาก)ว่าบ่(ไม่)รู้ร้ายบ่ตาย(ไม่ได้) จำ(จึง บังคับ)เขา(ทั้ง 16 ครัว)(ชด)ใช้เพื่ออัน(เพราะเหตุเช่นนั้น) คำอันโบราณ(จาริต)มีฉันนี้ ผู้ มีประญา(ปัญญา)จ้ง(จง)พิจารณาตามธรรมจักกรนั้นเทอะ ผิ(หากเป็น)คนดี(มาก่อนไม่ เคยลัก) หื้อ(ให้)มันเสีย(ค่าปรับ) 4 เท้า แล้ว(ให้)ขับหนีจาก(หมู่)บ้านนั้นเสีย อย่าหื้อ (อนุญาต)มันอยู่(ในหมู่บ้านเพราะจะเป็นโทษ(อันตราย)แก่ชาวบ้าน (ให้มันหนีไปอยู่ที่อื่น)ไกลพอตีกลองอย่าหื้อไต่ยีนเทอะ(ระยะไกลพอว่าไม่ได้ยีนเสียกลองที่ดีจากหมู่บ้าน)

โจรลักของในเรือน เพื่อนบ้านช่วยใช้ของที่หาย

นัย 1 บ้าน 1 มี 6 เรือน โจรลักของในเรือนเลี้ยง ภูพานประตูขาดเสียกันฉันนั้น บรูผู้ลัก หื้อชาวบ้าน 5 เรือนนั้นใช้ของนั้นทั้งมวล เมื่อได้รู้ว่าผู้ลัก รู้ว่าเพื่อนบ้านผู้ใดลัก หื้อใหม่ผู้นั้น 4 เท้า ใช้ 9 เท้า แล้วขับหนีจากบ้านฉันเดียวเทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 32 หน้า 27)

ภาษาไทยกลาง

นัยหนึ่ง (หมู่)บ้านหนึ่งมี 6 เรือน(หลังคา) โจรลักของในเรือนเลี้ยง(หมด) ภูพานประตู(ไม่)ขาดเสีย(ประตูบ้านยังอยู่ในสภาพดี)กันฉันนั้น บ(ไม่)รู้ผู้ลัก หื้อ(ให้)ชาวบ้าน 5 เรือนนั้น(ชด)ใช้ของ(ที่ชะโมยลัก)นั้นทั้งมวล .. (ต่อ)เมื่อได้รู้ว่า(ใครเป็น)ผู้ลัก รู้ว่าเพื่อนบ้านผู้ใดลัก หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ)ผู้(ลัก)นั้น 4 เท้า (ชด)ใช้ 9 เท้า แล้วขับ(ชะโมย)หนีจาก(หมู่)บ้านฉันเดียวเทอะ

ลักวัวควายท่านไปสูบ้านเพื่อน

อัน 1 โจรลักวัวควายท่านไปสูบ้านเพื่อน กินข้าวก็รู้ว่าวัวควายแล ลักกินก็ดี ปันพุนขึ้นหื้อกินก็ดี อันนี้ว่าเขาเข้าสมาธิด้วยใจ เป็นโทษ หื้อใหม่นอกอันใหม่โจรคิงคน 110 เงิน อันนี้ตามโบราณแล ผู้จักแต่งก็หื้อแยงดู อันหนักอันเบาอันเป็นดีและเสียใจแห่งเขาเทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 35 หน้า 29-30)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง โจรลักวัวควาย(ของ)ท่านไปสูบ้านเพื่อน กินข้าว(ของท่าน)ก็รู้ว่าวัวควายแล ลักกินก็ดี ปันพุน(แบ่งส่วน)ขึ้น(เนื้อ)หื้อ(ให้)กินก็ดี อันนี้ว่าเขา(เขาสองคนนั้น)เข้าสมาธิ(สมคบ)ด้วยใจ เป็นโทษ(มีความผิด) หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ) นอกอันใหม่(ปรับ)โจรคิงคน(คนละ) 110 เงิน อันนี้ตาม(จารีต)โบราณแล ผู้จักแต่ง(ผู้ตัดสิน)ก็หื้อ(ให้)แยงดู(พิจารณาดู) (โทษ)อันหนัก(โทษ)อันเบา อันเป็นดี(เป็นคนมี)และเสียใจ(คนยากจน)แห่งเขาเทอะ

ผู้ใดได้วัวควายเปิดไก่อหุมหมา

๖

อัน 1 ผู้ใดได้วัวควายเปิดไถ่หมูหมา มันบอกเพื่อนบ้านให้รู้ แลฆ่ากินเสีย หื้อ
ใหม่ตามคลองมันลักแล มิมันบอกเพื่อนบ้านรู้แล้ว ฆ่ากินเสีย เท่าหื้อมันใช้ค่าของนั้น
อย่าใหม่เทอะ มิบ่ฆ่ากิน หื้อเจ้าของไถ่เทอะ มิว่าได้วัวควายยังกลางเมือง หื้อไถ่ 3,330
เบี้ย มิไถ่ยังกลางป่า หื้อไถ่ 6,600 เบี้ย . มิไถ่ยังต่างเมืองไถ่ 12,000 เบี้ย มิไถ่ยังแดนที่
หื้อผ่าเก็ง ไว้แก่เจ้าของเก็ง 1 ไว้แก่ผู้ไถ่เก็ง 1 (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า
37 หน้า 31-32)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง ผู้ใดได้วัวควายเปิดไถ่หมูหมา(ไม่มีเจ้าของ) มันบ่(ไม่)บอกเพื่อนบ้าน
หื้อ(ให้)รู้(ว่า)ได้ แลฆ่า(สัตว์)กินเสีย หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ)ตามคลองมันลัก(กฎหมายลัก
ทรัพย์)แล มิ(หากว่า)มันบอกเพื่อนบ้านรู้(ว่าได้สัตว์มา)แล้ว ฆ่ากินเสีย เท่าหื้อ(ให้)มัน
(ชด)ใช้ค่าของ(สัตว์)นั้น อย่าใหม่(ปรับ)เทอะ มิบ่(หากไม่)ฆ่ากิน หื้อ(ให้)เจ้าของไถ่(วัว
ควาย)เทอะ มิ(หากว่า)ได้วัวควายยังกลางเมือง หื้อ(ให้/เจ้าของ)ไถ่ 3,330 เบี้ย มิ
(หาก)ไถ่ยังกลางป่า หื้อ(ให้)ไถ่ 6,600 เบี้ย มิ(หาก)ไถ่ยังต่างเมือง (ให้)ไถ่ 12,000
เบี้ย มิ(หาก)ไถ่ยังแดนที่(ขายแดนเมือง) หื้อ(ให้)ผ่าเก็ง(แบ่งครึ่ง) (ให้)ไว้แก่เจ้าของ(วัว
ควาย)เก็ง 1 (ครึ่งหนึ่ง) ไว้(ให้)แก่ผู้ไถ่(วัวควาย)เก็ง 1 (ครึ่งหนึ่ง)

ตัดเครือพริกท่าน

ผู้ใดตัดเครือพริกท่านแลเครือ ไหม 22,000 เบี้ย พลุแลเครือ ไหม 11,000 เบี้ย
นัย 1 ตัดเครือพริกเครือพลุท่านเสียแลเครือไหม 17,500 เบี้ย เป็นเงิน 23 เงินแล (มังราย
ศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 60 หน้า 50)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดตัดเครือพริก(ของ)ท่านแลเครือ ไหม 22,000 เบี้ย พลุแลเครือ ไหม
11,000 เบี้ย นัยหนึ่ง ตัดเครือพริกเครือพลุ(ของ)ท่านเสีย แลเครือไหม 17,500 เบี้ย
เป็นเงิน 23 เงินแล

ตัดต้นพร้าวต้นหมาก

ผิตัดต้นพร้าวก็ดี ต้นหมากท่านเสียก็ดีแลต้นหื้อใหม่ 52 เงิน ลักหมากแลปลี
หื้อใหม่ 9 ปลี ถือปลีหมาก 1,100 เบี้ย ลักหมากแห่งหื้อได้เป็นค่าเป็นเบี้ย หื้อใหม่ด้วยอัน
ลักนั้นเทอะ

(มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 60-61 หน้า 50)

ภาษาไทยกลาง

ผิตัดต้น(มะ)พร้าวก็ดี ต้นหมาก(ของ)ท่านเสียก็ดี แลต้นหื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ) 52
เงิน ลักหมากแลปลี(ทะลาย/ช่อของหมาก) หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ) 9 ปลี ถือปลีหมาก
1,100 เบี้ย ลักหมากแห่งหื้อ(ให้)ได้(ได้ส่วน)เป็นค่าเป็นเบี้ย หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ)ด้วยอันลัก
นั้นเทอะ

ตัดต้นกล้วยต้นอ้อย

ตัดต้นกล้วยต้นอ้อยท่านเสียก็ดี แลต้นหื้อใหม่ 1,100 เบี้ย ตัดต้นรักที่ข้งขวางแล
ต้นใหม่ 110 เงิน ลักหลี่รักแลหลี่ก็ดี ตีเสียก็ดีแลหลี่ถือค่า 11,000 เบี้ย ไหม 3 เท่า
เป็น 33,000 เบี้ย (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 61 หน้า 50)

ภาษาไทยกลาง

ตัดต้นกล้วยต้นอ้อย(ของ)ท่านเสียก็ดี แลต้นหื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ) 1,100 เบี้ย
ตัดต้นรัก(ต้นไม้รัก/ยางใช้ทำเครื่องเงิน)ที่ข้งขวาง(หวงห้าม)แลต้นใหม่ 110 เงิน ลักหลี่รัก
(ตะเกียง/หน่อต้นรัก)แลหลี่ก็ดี ตี(ทำลายหลี่รัก)เสียก็ดี (ตีราคา)แลหลี่(หลี่ละ) ถือค่า
11,000 เบี้ย ไหม(ปรับ) 3 เท่า เป็น 33,000 เบี้ย

แต่งสินใช้ หื้อแยงดูอันหนักอันเบา

เมื่อจักแต่งสินใช้ หื้อแยงดูอันหนักอันเบาอันเป็นดีแลเชิญใจแห่งเขาดูเทอะ อัน
1 เล่า ก็แยงดูค่านาอันข้าวขุ่มนั้นมีเท่าใด ก็แต่งสินใช้ตามค่านาเขา แลว่านายข้างนาย
ม้าวว่าอันแท้แล พร่องกีนายใหญ่ พร่องกีนายน้อย พร่องก็เป็นดี พร่องก็เชิญใจ ก็หื้อแยง
ดูค่านาเขาเพื่ออันแล (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลานหน้า 67 หน้า 55)

ภาษาไทยกลาง

เมื่อจักแต่ง(พิจารณาคดี)สินใช้(ค่าปรับ) หื้อ(ให้)แยง(พิจารณา)ดูอันหนักอันเบา
อันเป็นดี(มีเงิน)แลเชิญใจ(ยากจน)แห่งเขาดูเทอะ อันหนึ่งเล่าก็แยง(พิจารณา)ดูค่านา
อันข้าวขุ่ม(ข้าวที่ได้จากการทำนาขุ่มราชการ)นั้นมีเท่าใด ก็แต่งสินใช้(ปรับ)ตามค่านา

เขา แล้วว่านายข้างนายม้า(ยศขุนนาง)ว่าอันแท้แล พร่อง(บ้าง)ก็นายใหญ่ พร่อง(บ้าง)ก็นายน้อย พร่อง(บ้าง)ก็เป็นดี(มีเงิน) พร่อง(บ้าง)ก็เชียวใจ ก็หื้อ(ให้)แยง(พิจารณา)ดูค่านาเขาเพื่ออันแล

ภาษาไทยกลาง

เมื่อจักแต่ง(พิจารณาคดี)สินใช้(ค่าปรับ) หื้อ(ให้)แยง(พิจารณา)ดูอันหนักอันเบา อันเป็นดี(มีเงิน)แลเชียวใจ(ยากจน)แห่งเขาดูเทอะ อันหนึ่งเล่าก็แยง(พิจารณา)ดูค่านาอันข้าวชุม(ข้าวที่ได้จากการทำนาชุมราชการ)นั้นมีเท่าใด ก็แต่งสินใช้(ปรับ)ตามค่านาเขา แล้วว่านายข้างนายม้า(ยศขุนนาง)ว่าอันแท้แล พร่อง(บ้าง)ก็นายใหญ่ พร่อง(บ้าง)ก็นายน้อย พร่อง(บ้าง)ก็เป็นดี(มีเงิน) พร่อง(บ้าง)ก็เชียวใจ ก็หื้อ(ให้)แยง(พิจารณา)ดูค่านาเขาเพื่ออันแล

เจ้าชุมไปถามเอาค่านา ชวดคำ

อัน 1 เจ้าชุมไปถามเอาค่านา ฉิว่าคำชวดกาละ หื้อผู้เยี่ยะนานั้นห้าม หื้อนอนฉิบนอน หื้อผู้เยี่ยะนานั้นส่ง ฉิบ่งเมื่อเป็นอันตรายในหนทาง ก็เป็นโทษไว้ในมันผู้เยี่ยะนา ฉิว่าเขาไปหลายคน ชันว่าจักเมื่อตงได้ เขาว่ออย่าหื้อส่งเทอะว่าอัน หื้อผู้เยี่ยะนาหื้อหอกหื้อดาบแก่เขา เขาเมื่อเป็นอันตรายในหนทาง หากแล้ว บ่เป็นโทษแก่ผู้เยี่ยะนาแล (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ใบลาน 81 หน้า 67)

ภาษาไทยกลาง

อันหนึ่ง เจ้าชุม(เจ้านา)ไปถามเอาค่านา ฉิ(หาก)ว่าคำชวดกาละ(ไปแล้วไม่ทันกลับบ้านค้ำมัดก่อน) หื้อ(ให้)ผู้เยี่ยะ(ทำ/เช่า)นานั้นห้าม(เดินทางกลับ) หื้อ(ให้)นอน(พักค้างคืน) ฉิ(หาก)บ่(ไม่)นอน หื้อ(ให้)ผู้เยี่ยะ(ทำ)นานั้น(ไป)ส่ง(ถึงบ้าน) ฉิ(หาก)บ่(ไม่)ปส่ง เมื่อ(เจ้าชุม)เป็นอันตรายในหนทาง ก็เป็นโทษไว้ในมันผู้เยี่ยะ(ทำ)นา ฉิ(หาก)ว่าเขาไปหลายคน ชัน(อาสา/ยืนยัน)ว่าจักเมื่อ(กลับบ้าน)ตง(ตวง/จง)ได้ เขา(เจ้าชุม)ว่ออย่าหื้อ(ให้)ส่งเทอะว่าอัน หื้อ(ให้)ผู้เยี่ยะ(ทำ)นา หื้อ(ให้)หอกหื้อ(ให้)ดาบแก่เขา เขาเมื่อ(กลับบ้าน)เป็นอันตรายในหนทาง หากแล้ว บ่(ไม่)เป็นโทษแก่ผู้เยี่ยะ(ทำ)นาแล

ลักเผารั ทาน ปุชาเสื่อไร

ผีผู้ใดลักเอาไร่นานเสีย บ่ถึงฤดูเผา หื้อมันเผาข้าหื้อใหม่ตงดี หื้อหาเหล่าไห ไก่
คู่ หมูตัว 1 ข้าวตอกดอกไม้ม่าบูชาเสียไร่ บ่อันหื้อมันเลาะไร่ตงดี (มังรายศาสตร์ วัดไชย
สถาน ใบลาน 82 หน้า 68)

ภาษาไทยกลาง

ผี(หาก)ผู้ใดลักเอาไร่นานเสีย บ่(ไม่)ถึง(ถึง)ฤดูเผา หื้อ(ให้)มันเผาข้าหื้อ(ให้)ใหม่
ตง(ตวง)ดี หื้อ(ให้)หาเหล่าไห ไก่คู่ หมูตัว 1 ข้าวตอกดอกไม้ม่าบูชาเสียไร่ บ่อัน(มิเช่น
นั้น)หื้อ(ให้)มันเลาะ(ถาง)ไร่ตง(ตวง)ดี

ช้างเถื่อน พรานพัง

ช้างเถื่อนกิติ พรายพังกิติ ช้างบ้านกิติ ใหญ่ค่าตัว 3,000 เงิน ออย่าใหม่ ช้าง
พรายน้อย ตัว 1,500 เงิน ออย่าใหม่ พังใหญ่ ถือ 2,000 เงิน ออย่าใหม่ พังน้อยถือ
1,000 เงิน ออย่าใหม่ แรดถือ 1,000 เงิน ออย่าใหม่ ลักเสื่อโครง เสื่อเหลือง เสื่อแผ้ว
ออย่าใหม่ผู้ลัก เหตุเขานี้เป็นเนื้อร้ายที่ตายเพิ่งบ่ได้ฆ่าเสีย เท้าพอหื้อเอาหนังเอาดีเอาเขี้ยว
เมื่อหื้อผู้ใหญ่เทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ใบลาน หน้า 87 หน้า 72)

ภาษาไทยกลาง

ช้างเถื่อน(ป่า)กิติ พรายพัง(ตัวเมือง)กิติ ช้างบ้านกิติ ใหญ่ค่าตัว 3,000 เงิน ออย่า
ใหม่(ปรับ) ช้างพรายน้อย ตัว 1,500 เงิน ออย่าใหม่(ปรับ) พังใหญ่ ถือ 2,000 เงิน ออย่า
ใหม่(ปรับ) พังน้อยถือ 1,000 เงิน ออย่าใหม่(ปรับ) แรดถือ 1,000 เงิน ออย่าใหม่(ปรับ)
ลักเสื่อโครง เสื่อเหลือง เสื่อแผ้ว ออย่าใหม่(ปรับ)ผู้ลัก เหตุเขานี้เป็นเนื้อ(สัตว์)ร้ายที่ตาย
เพิ่ง(เพิ่ง)บ่(ไม่)ได้ฆ่าเสีย เท้าพอหื้อ(ให้)เอาหนังเอาดีเอาเขี้ยวเมื่อ(ไป)หื้อ(ให้)ผู้ใหญ่เทอะ

ไร่กิติ นากิติ

ไร่กิติ นากิติ มีช้างทาง วัวควายเทียวหื้อไว้กว้างวาก ผีทางช้างม้าเทียวได้ไว้
กว้าง 3 วา ความช้างม้ายังชีและลงกินข้าวทาน เสียเท่าใดหื้อความช้างความม้าใช้ ผี
เขาหาสิ่งบ่ได้ หื้อเจ้าช้างเจ้าม้าใช้ต่าง เหตุเป็นข้าเขาดาย (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน
ใบลาน 87 หน้า 72)

ภาษาไทยกลาง

ไร่กิตินากิตินี้มีช้างทางวัวควายเทียว(เดิน)หื้อ(ให้)ไว้กว้างวาก(ความยาวเท่ากับ
จากปลายมือข้างหนึ่งไปถึงจะงอยไหล่ของอีคู่ด้านหนึ่ง) ผี(หาก)ทางช้างม้าเทียว(เดิน)ได้

ไว้กว้าง 3 วา (ประมาณ 6 เมตร) ความข้างม้ายังขึ้นและลงกินข้าวทาน เสียเท่าใด หื้อ
(ให้)ความข้างความมาใช้ มิ(หาก)เขาหาสิ่ง(สิ่งใดเสีย)บ(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)เจ้าข้างเจ้ามาใช้
ต่าง(แทน) เหตุเป็นข้า(ทาส)เขาตาย

เยียะนาโกลบ้าน หมูไ่กินข้าว

ผู้ใดเยียะนาโกลบ้านประมาณ 50 วา กิติ 100 วา กิติ หมูไ่กินข้าวเสียเท่าใด
หื้อใช้เท่านั้น แล้วว่าหื้อเจ้าหมูขังเยียะดี มิบขังเยียะดียังลงกินข้าวแล้ว หื้อเจ้านาฆ่าหมู
กิน ฟุนอันข้าวหมูกินนั้น อย่าหื้อว่าฤา เหตุกินขึ้นหมูเพิ่นแล้ว มิเจ้านาว่าหื้อขังหมู
พ้อยหลอนฆ่าหมูกิน หื้อมันใช้หมูเพิ่น 3 ตัว ตามค่านั้น มิเจ้านาว่าหื้อ เจ้าหมูขัง
ยังลงตกข้าวแล้ว หื้อเจ้าข้าวฆ่าหมูเสีย แล้วหื้อบอกเจ้าหมูหื้อรู้ คั้นเจ้าหมูไปเอามากิน หื้อ
เจ้านานั้น ใช้ข้าวหมูกินนั้น 3 เท่า (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน โบราณ 89 หน้า 74)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดเยียะ(ทำ)นาโกลบ้าน ประมาณ 50 วา กิติ 100 วา กิติ หมูไ่กินข้าวเสีย
เท่าใด หื้อ(ให้)(ชด)ใช้เท่านั้น แล้วว่าหื้อ(ให้)เจ้าหมูขังเยียะ(ให้)ดี มิ(หาก)บ(ไม่)ขังเยียะ
(ให้)ดี ยังลงกินข้าวแล้ว หื้อ(ให้)เจ้านาฆ่าหมูกิน ฟุน(ส่วน)อันข้าวหมูกินนั้น อย่าหื้อ
(ให้)ว่าฤา(ว่าแก่กัน) เหตุกินขึ้น(เนื้อ)หมูเพิ่น(ของท่าน)แล้ว มิ(หาก)เจ้านาบ(ไม่)ว่าหื้อ
(ให้)ขังหมู พ้อย(หาก)หลอน(แอบ)ฆ่าหมูกิน หื้อ(ให้)มัน(เจ้านา)(ชด)ใช้หมูเพิ่น(ให้ท่าน)
3 ตัว ตามค่านั้น มิ(หาก)เจ้านาว่าหื้อ(ให้)เจ้าหมูขัง ยังลงตก(กิน)ข้าวแล้ว หื้อ(ให้)เจ้า
ข้าวฆ่าหมูเสีย แล้วหื้อ(ให้)บอกเจ้าหมูหื้อ(ให้)รู้ คั้นเจ้าหมูไปเอามากิน หื้อ(ให้)เจ้านุ
นั้น (ชด)ใช้ข้าวหมูกินนั้น 3 เท่า

มิว่าเยียะนาโกลบ้าน หมูหากไปกินข้าว

มิว่านาโกลบ้าน 500 วา 1,000 วา กิติ หมูหากไปกินข้าว อย่าว่าฤา อย่าหื้อ
เจ้าหมูขัง ข้าวอันหมูกินนั้น ก็อย่าว่าหื้อใช้ หื้อเจ้านาฆ่าหมูนั้นกิน เจ้าหมูก็อย่าว่าฤา
แก่เจ้านา เหตุว่าเสมอหมูป่าแล้วแล (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน โบราณ 89 หน้า 74)

ภาษาไทยกลาง

มิ(หาก)ว่า(เยียะ)นาโกลบ้าน 500 วา 1,000 วา กิติ หมูหากไปกินข้าว อย่าว่า
ฤา(อย่าว่าแก่กัน) อย่าหื้อ(ให้)เจ้าหมูขัง ข้าวอันหมูกินนั้น ก็อย่าว่าหื้อ(ให้)(ชด)ใช้ หื้อ
(ให้)เจ้านาฆ่าหมูนั้นกิน เจ้าหมูก็อย่าว่าฤาแก่เจ้านา เหตุว่าเสมอหมูป่าแล้วแล

โกเปิดห่านลงกินข้าวทาน

โกเปิดห่านลงกินข้าวทานรายนัถ หื้อเจ้าโกเปิดห่านใช้ทานอันเสียนั้น เจ้านาวา
หื้อเจ้าเปิดเจ้าโกบั้งหื้อดี ยังลงกินข้าวทาน หื้อเจ้าข้าวดีเอามากิน อย่าหื้อเจ้าเปิดเจ้า
โกว่าฤาเทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลาน 89 หน้า 74)

ภาษาไทยกลาง

โกเปิดห่านลงกินข้าวทานรายนัถ หื้อ(ให้)เจ้าโกเปิดห่าน(ชด)ใช้(ข้าวของ)ทาน
อันเสียนั้น เจ้านาวาหื้อ(ให้)เจ้าเปิดเจ้าโก บั้ง(ไม่)ข้งหื้อ(ให้)ดี ยังลงกินข้าวทาน หื้อ
(ให้)เจ้าข้าวดี(โกเปิดห่าน)เอามากิน อย่าหื้อ(ให้)เจ้าเปิดเจ้าโกว่าฤา(อันใด)เทอะ

เช้าวัวควายทานมาเยยะนา

ผู้ใดเช้าวัวควายทานมาเยยะนา วัวควายเคล้าดีแล้ว ค่าเช้าวัวควายตัว 12 เงิน
วัวตัวเผิกใหม่ไปทันตีเทื่อ ตัว 11 เงิน ค่าเช้าควายตัว 12 เงิน ควายจิ้งเผิกใหม่ตัว 3
เงิน 10 เงิน มิรักษาวัวควายทานบได้โปรดโจรลักไป ถือค่าวัวตัว 120 เงิน ใช้ 2 ตัว
ควายตัว 130 เงิน ใช้ 2 ตัว วัวตัวเผิกใหม่ตัว 72 เงิน ใช้ 2 ตัว มิผู้เช้าละเสียบเลี้ยงบ่
ดู หื้อเดินไปเสือกินงูตอดตาย หื้อใช้สันเดียวเทอะ มิโจรฆ่า บันทินขึ้น หื้อไว้แก่ผู้เช้า
ถือค่า 120 เงิน ตัวควายถือตัว 130 เงิน ใช้ 2 ตัว อันนี้เช้าวัวควายเผิกสอดีแล้ว มิวัว
ควายจิ้งดี ถือตัว 62 เงิน เผิกใหม่ถือตัว 72 เงิน ใช้ 2 ตัว เหตุผู้เช้าได้กินขึ้นตาย มิเย
ยะนาแล้วจึงเสีย หื้อผู้เช้าใช้ค่าทั้งมวล มิเยยะนาไปทันแล้วเทื่อ เสียหื้อดูที่แล้วนั้นเท่า
ใด ได้หื้อค่าเช้าอันแล้วนั้นเทอะ มิวัวควายเป็นพยาธิเมื่อบอกแก่เจ้าวัวควาย หื้อมาช่วย
กันยา บ่นาย ตายอย่าว่าฤาแก่ผู้เช้า มิเป็นพยาธิควรบอกแก่เจ้าของมัน บ่บอก มัน
ยาบ่นาย ตาย หื้อผ่าค่า 3 พุน หื้อผู้เช้าใช้พุน 1 มิมันบ่ยาละเสีย ตาย หื้อมันใช้ค่าทั้ง
มวล มิมันหาสั่งใช้บได้ หื้อผ่าค่า 2 พุน มิว่าวัวควายทั้งหลายหากแก่ตายนักสันนี้มาก
แท้ อย่าว่าฤาแก่ผู้เช้า มิวัวควายตายเป็นพยาธิร้ายริบนัก บันทินบอกแลตายดังอัน
อย่าว่าฤาแก่ผู้เช้า หากกัมมัลสัตว์ตาย มิละเสียบเลี้ยงบ่ดู งูตอดเสือกินขบหล่มขุมโจร ฟันบ่
ตาย บวยรายนัถ หื้อผู้เช้ายาหื้อนาย ไว้วัวควายนันแก่มัน แล้วหื้อมันใช้ค่า 2 ตัว มิ
หาสั่งใช้บได้ หื้อใช้ตัวเก็ง เหตุมันละเสียบเลี้ยงแล เป็นอันตรายหื้อมันใช้ตัว 1 (มังราย
ศาสตร์ วัดไชยสถาน ไบลาน 90-91 หน้า 74-75)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดเข้าวัวควายท่านมาเยาะ(ทำ)นา วัวควายเคล่า(ฝึกหัด)ดีแล้ว ค่าเข้าวัวควายตัว 12 เงิน วัวตัวฝึก(ฝึก)ใหม่ไป(ไม่)ทันดีเพื่อ ตัว 11 เงิน ค่าเข้าควายตัว 12 เงิน ควายจึงฝึก(ฝึก)ใหม่ตัว 3 เงิน 10 เงิน ผิ(หาก)รักษาวัวควายท่านบ(ไม่)ได้บ(ไม่)รอด โจรลักไป ถือค่าวัวตัว 120 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว ควายตัว 130 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว วัวตัวฝึก(ฝึก)ใหม่ ตัว 72 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว ผิ(หาก)ผู้เช่าละ(ปล่อย/ทิ้ง)เสียบ(ไม่)เลี้ยงบ(ไม่)ดู หื้อ(ให้)มันเดินไป เสือกินงูตอด(จก)ตาย หื้อ(ให้)ใช้ฉันทเดียว (เช่นเดียว)เทอะ ผิ(หาก)โจรฆ่า บ(ไม่)ทันกินขึ้น(เนื้อ) หื้อ(ให้)ไว้แก่ผู้เช่า ถือค่า 120 เงิน ตัวควายถือตัว 130 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว อันนี้จา(กล่าวถึง)วัวควาย(ที่)ฝึก(ฝึก)สอนดีแล้ว ผิ(หาก)วัวควายจึงดี ถือตัว 62 เงิน ฝึกใหม่ถือตัว 72 เงิน (ชด)ใช้ 2 ตัว เหตุผู้เช่าได้กินขึ้น(เนื้อ)ตาย ผิ(หาก)เยาะ(ทำ)นาแล้วจึงเสีย(ตาย) หื้อ(ให้)ผู้เช่า (ชด)ใช้ค่าทั้งมวล ผิ(หาก)เยาะ(ทำ)นาไป(ไม่)ทันแล้ว(เสร็จ)เพื่อ เสีย(ตาย)หื้อ(ให้)ดูที่ (ทำนา)แล้วนั้นเท่าใด ได้หื้อ(ให้)ค่าเช่าอันแล้ว(ทำเสร็จ)นั้นเทอะ ผิ(หาก)วัวควายเป็นพยาธิ(ป่วย) เมื่อ(ไป)บอกแก่เจ้าวัวควาย หื้อ(ให้)มาช่วยกันยา(รักษา) บ(ไม่)หาย ตายอย่าว่าฤาแก่ผู้เช่า ผิ(หาก)เป็นพยาธิ(ป่วย) ควรบอกแก่เจ้าของมัน บ(ไม่)บอก มันยา(รักษา)บ(ไม่)หาย (วัวควาย)ตาย หื้อ(ให้)ผ่า(แบ่ง)ค่า 3 พุน(ส่วน) หื้อ(ให้)ผู้เช่า(ชด)ใช้พุน(ส่วน) 1 ผิ(หาก)มันบ(ไม่)ยา(รักษา)ละ(ปล่อยไว้)เสีย (ต่อมา)ตาย หื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้ค่าทั้งมวล ผิ(หาก)มันหาสิ่ง(สิ่งใด)ใช้บ(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)ผ่า(แบ่ง)ค่า 2 พุน(ส่วน) ผิ(หาก)ว่าวัวควายทั้งหลายหากแก่ตายนักสั่นนี้มากแท้ อย่าว่าฤาแก่ผู้เช่า ผิ(หาก)วัวควายตายเป็น พยาธิร้าย(ป่วยร้ายแรง)รีบนัก บ(ไม่)ทันบอก แลตายดังอัน อย่าว่าฤาแก่ผู้เช่า หาก(เป็น)กัมม(ของ)สัตว์ตาย ผิ(หาก)ละ(ทิ้ง)เสีย บ(ไม่)เลี้ยงบ(ไม่)ดู งูตอด(จก)เสือกขบหล่มขุมโจร(ถูกโจรปล้น) (โจร)ฟันบ(ไม่)ตาย ป่วยร้ายนัก หื้อ(ให้)ผู้เช่ายา(รักษา)หื้อ(ให้)หาย ไว้วัวควายนันแก่มัน(ผู้เช่า) แล้วหื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้ค่า 2 ตัว ผิ(หาก)หาสิ่ง(สิ่งใด)ใช้บ(ไม่)ได้ หื้อ(ให้)(ชด)ใช้ตัวเก็ง เหตุมันละ(ทิ้ง)เสียบ(ไม่)เลี้ยงแล เป็นอันตรายหื้อ(ให้)มัน(ชด)ใช้ตัว 1

เข้าวัวควายท่าน พ้อยบุบตี

เข้าวัวควายท่าน พ้อยบุบตีร้ายนักเสือกองคะที่ใดที่ 1 เป็นต้นว่าเขาหักเขาสอน ขอบหยอมเสียบเป็นปกติ(ปกติ) ค่าก็ลงเสียตาย ไว้วัวควายแก่มันแล้ว หื้อมันแทนวัวควายท่าน ผิไว้ยังคอกโจรครุบเอาบ้านได้ฆ่าเสียก็ดี ไฟไหม้บ้านเสียก็ดี ก็ปรากฏแก่ทั้งหลายแท้แล หื้อขึ้นนั้นแก่เจ้าวัวควายทั้งมวล บอื่อันก็หื้อค่าขึ้นพุน ค่าวัวควายอย่าว่าฤา

แก่ผู้เช่า วัวควาย(ตาย)หากกัมมัสถ์และเคราะห์เจ้าทั้งสองตาย (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ใบลาน 91 หน้า 75)

ภาษาไทยกลาง

เช่าวัวควายท่าน พ้อย(หาก)บุบตีจ่ายนัก เสียของคะ(พิการ)ที่ใดที่ 1 เป็นต้นว่าเขาหักเขาสอน(คด/งอ)ชอบหยอม(ผอมมาก)เสีย(ไม่)เป็นปกติ(ปกติ) ค่า(ราคา)ก็ลงเสียตาย (ให้)ไว้(มอบ)วัวควายแก่มัน(ผู้บุบตี)แล้ว หื้อ(ให้)มันแทน(จ่ายเงินแทนค่า)วัวควายท่าน ผิ(หาก)ไวยังคอกใจครุบ(ชิง)เอา(ยัง)บ้าน (ใจ)ได้มาเสียก็ดี ไฟไหม้บ้านเสียก็ดี ก็ปรากฏแก่ทั้งหลายแท้แล หื้อ(ให้)ขึ้นนั้นแก่เจ้าวัวควายทั้งมวล บ้ออัน(มิเช่นนั้น)ก็หื้อ(ให้)ค่าขึ้น(เนื้อ) พุน(ส่วน)ค่าวัวควาย อย่าว่าถาแก่ผู้เช่า วัวควาย(ตาย)หากกัมมัสถ์และเคราะห์เจ้าทั้งสองตาย

ไปไถนา ภูมิยังนาตอดวัวควายตาย

ผิไปไถนาภูมิยังนาตอดวัวควายตาย หื้อผู้เช่ากินขึ้นเก็ง 1 เจ้าของกินขึ้นเก็ง 1 แล้วหื้อผู้เช่าแทนตัว เจ้าของอย่าว่าถาแก่ผู้เช่า ผิบเลี้ยงวัวควายท่านขวิดตาย หื้อผู้เช่าใช้ตัวขึ้น อย่าปันเก็ง ผิเจ็บบาดป่วยใหญ่ค่าลงเสียตาย หื้อวัวควายแก่ผู้เช่า แล้วหื้อมันใช้ตัว 1 ผิวัวควายตัวอันมันเช้านั้นปล่อยไปชนวัวควายท่านตาย หื้อผู้เช่าใช้ค่าวัวควายท่าน ผิหักข้าวกล้า ขวิดกองข้าว ย่ำฟ่าข้าวท่านก็ดี เป็นเหตุอันใดอัน 1 ก็ดี หื้อผู้เช่าแทนโทษนับเสียง ปติเจ้าวัวควายสักอันแล ผิเจ้าวัวควายผิดอันใดอัน 1 คือถือนั้นท่านแทนบได้ ใส่สินไหมหาสิ่งบได้ เจ้าขุนเจ้าหน้หื้อไปชักเอาวัวควายแห่งผู้เช้านั้นดังอัน หื้อผู้เช่าไปบอกแก่เจ้าวัวควายชวยเก็ง 1 ผิได้ไถได้หื้อเจ้าวัวควายเสีย ได้เสียของฝากเท่าใด หื้อผู้เช่าชวยเก็ง 1 วัวควายนั้นหื้อผู้เช่าเยยะนา ตามคำจากันเมื่อหัวที่ ผิผู้เป็นข้าเล็กเป็นเวรกับเจ้าวัวควายมาสู่มาชักเอาในมือผู้เช่า เหลือกำลังหาไผเพ่งบได้เสีย หื้อมันผู้เช่าใช้ต่อตัว เหตุเสียในมือมันตาย แม่นเป็นศัตรูกันเป็นเวรเป็นข้าเล็กผู้เช้านั้นก็ดีและมาคุมสู่ชักเอาในมือมัน ก็หื้อมันใช้ต่อตัวเทอะ (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ใบลาน 91-92 หน้า 75-76)

ภาษาไทยกลาง

ผิ(หาก)ไปไถนา ภูมิยังนาตอด(จน)วัวควายตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่ากินขึ้น(เนื้อ)เก็ง (ครึ่งหนึ่ง เจ้าของกินเก็ง(ครึ่งหนึ่ง) แล้วหื้อ(ให้)ผู้เช่าแทน(จ่ายเงินแทน)ตัว(สัตว์ที่ตาย) เจ้าของ(วัวควาย)อย่าว่าถาแก่ผู้เช่า ผิ(หาก)บ(ไม่)เลี้ยงวัวควายท่านขวิดตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่าใช้ตัว(สัตว์) ขึ้น(เนื้อ) อย่าปัน(แบ่ง)เก็ง(ครึ่ง) ผิ(หาก)เจ็บบาดป่วยใหญ่ค่า(วัวจะ

ลด)ลงเสียตาย หื้อ(ให้)วัวควายแก่ผู้เช่า แล้วหื้อ(ให้)มัน(ผู้เช่า)ใช้(วัวควาย)ตัว 1 ผิ (หาก)วัวควายตัวอันมันเช่านั้น ปลอยไปชนวัวควายท่าน(ผู้อื่น)ตาย หื้อ(ให้)ผู้เช่า(ชด)ใช้ ค่าวัวควายท่าน ผิ(หาก)หักข้าวกล้า ขวิดกองข้าว ย่ำเฝ้า(พอน)ข้าวท่านก็ดี เป็นเหตุ อันใดอันหนึ่งก็ดี หื้อ(ให้)ผู้เช่าแทน(ชดใช้)โทษนับเสียง บ่(ไม่)ดี(ดำหนิ)เจ้าวัวควายสัก อันแล ผิ(หาก)เจ้าวัวควายผิดอันใดอัน 1 คือถือ(เป็น)หนี้ท่าน(จ่ายหนี้)แทนบ่(ไม่)ได้ ใส่สินไหม(ปรับ)หาสิ่ง(สิ่งใด)บ่(จ่ายไม่)ได้ เจ้าขุนเจ้าหนี้หื้อ(ให้)ไปชัก(เอา)เอาวัวควาย แห่งผู้เช่านั้นดังอัน หื้อ(ให้)ผู้เช่าไปบอกแก่เจ้าวัวควายช่วยเก็ง(ครั้งหนึ่ง) ผิ(หาก)ได้ไถ่ได้ หื้อ(ให้)เจ้าวัวควายเสีย ได้เสียของฝาก(กำนัล)เท่าใด หื้อ(ให้)ผู้เช่าช่วยเก็ง(ครั้งหนึ่ง) วัว ควายนั้นหื้อ(ให้)ผู้เช่าเยี่ยะ(ทำ)นา ตามคำจา(ตกลง)กันเมื่อหัวที่(แรก) ผิ(หาก)ผู้เป็นข้า เลิกเป็นเวรกับเจ้าวัวควาย มารู้(แย่ง)มาชัก(ดึง)เอาในมือผู้เช่า เหลือ(เกิน)กำลังหาไฟ(ผู้ ไถ)เพ็ง(พึงพา/ช่วยเหลือ)บ่(ไม่)ได้ เสีย(วัวควาย) หื้อ(ให้)มันผู้เช่าใช้ต่อตัว เหตุเสีย(วัว ควาย)ในมือมัน(ผู้เช่า)ตาย แม่นเป็นศัตรูกันเป็นเวรเป็น ข้าเลิก(กับ)ผู้เช่านั้นก็ดี และ มากุมลู้ชัก(แย่งชิง)เอาในมือมัน ก็หื้อ(ให้)มันผู้เช่าใช้ต่อตัวเทอะ

เช่าเผื่อ ไถ เสียม หลัว จก เขาไปเยี่ยะนา

ผู้ใดเช่าเผื่อ ไถ เสียม หลัว จก เขา ไปเยี่ยะนาเยี่ยะสวน เผื่อแลลูก 1 เงิน ไถ แลลูก 2 เงิน 3 เงิน เสียมหลัวจกเขา เสียเงิน 1 เงิน ก็รักษาบ่ได้บ่รอดเสียก็ดีหักก็ดี ใช้ต่อเท่าต่อกำค่า บ่อันก็หื้อแทนดังเก่าเทอะ ผิรักษาละเสียหื้อใช้ค่าอันเก็ง ผิโจรลัก หื้อไหมโจรคอบเท่าเทอะ นัย 1 พร้าเถียน 1 เงิน เถียนเสี้ยวเถียนห้วนเงินไหม 9 เท่า ชู อันแล (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน โบราณ 92 หน้า 76)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดเช่าเผื่อ(คราด/ใช้ลากชี้ไถให้ร่วมชุย) ไถ เสียม หลัว(พลั่ว) จกเขา(จอบ)ไปเยี ยะ(ทำ)นาเยี่ยะ(ทำ)สวน เผื่อ(คราด)แลลูก(ละ) 1 เงิน ไถแลลูก(ละ) 2 เงิน 3 เงิน เสียม หลัว(พลั่ว)จกเขา(จอบ) เสียเงิน 1 เงิน ก็รักษาบ่(ไม่)ได้บ่(ไม่)รอด(ปลอดภัย)เสีย (หาย)ก็ดีหักก็ดี ใช้ต่อเท่าต่อกำค่าบ่อัน(มิเช่นนั้น)ก็หื้อ(ให้)แทนดังเก่าเทอะ ผิ(หาก)บ่ (ไม่)รักษาละ(ละเลย)เสีย หื้อ(ให้)(ชด)ใช้ค่าอันเก็ง(ครั้งหนึ่ง) ผิ(หาก)โจรลัก หื้อ(ให้) ไหมโจรคอบเท่า(สองเท่า)เทอะ นัยหนึ่ง พร้า(มีด)เถียน(เล่มละ) 1 เงิน เถียน(เล่มละ) เสี้ยว เถียน(เล่มละ)ห้วนเงินไหม(ปรับ) 9 เท่า ชูอันแล

แข่งเผาไร่นา

ผู้ใดแข่ง(แก่ง)เผาไธนาทานเสียก็ดี ข้าวเพาก็ดี หื้อมัดขนเฟืองขนคาครอบตัว
มันแล้วเอาไฟเผา (มังรายศาสตร์ วัดไชยสถาน ใบลาน 93 หน้า 77)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ใดแข่ง(แก่ง)เผาไธนาทานเสียก็ดี ข้าวเพา(พอนข้าว)ก็ดี หื้อ(ให้)มัดขนเฟือง
(ฟางมัดเป็นท่อน)ขนคา(หญ้าคามัดเป็นพอน)ครอบตัว(ผูกติดลำตัวของ)มัน แล้วเอาไฟ
เผา

ลักษณบมิงา

ลักษณบมิงา หื้อใหม่ (หนึ่ง)หมื่น ใหม่ 4 เท่า ลักไซมิงาแลหลังไม หมื่นพันเบี้ย
ใหม่ 9 เท่า ลักซ้องแลหิงค่า 330 เบี้ย ใหม่ 9 เท่า ลักไถแลเผื่อ หื้อถอดไถแล เผื่อนั้นไว้
หื้อเสมอ 3 พันเงิน ใหม่ 3 เท่า ม้าตัว 330 ใหม่ 4 เท่า เป็น 1,300 วัวควายตัวดีก็สัน
เดียว ค่าแมวตัว 110 เบี้ย ใหม่ 9 เท่า ค่าหมาบตายตัว 2 เงิน ใหม่ลำดับตัวหมาไปถึง
110 เงิน (มังรายธรรมศาสตร์ สมุดหน้าที่ 4 หน้า 90)

ภาษาไทยกลาง

ลักษณ(ชนะนาง/เครื่องมือใช้ช้อนจับปลาเล็ก)บ(ไม่)มิงา(ส่วนหนึ่งของลอบ/ไซทำ
เป็นซี่ ๆ ปลายสอบเข้าหากัน เพื่อมิให้ปลาที่เข้าไปแล้วออกมาได้) หื้อ(ให้)ใหม่(ปรับ)
10,000 ใหม่(ปรับ) 4 เท่า ลักไซ(เครื่องมือดักปลา)มิงาแลหลังใหม่(ปรับ) หมื่นพัน
(1,1000) เบี้ย ใหม่(ปรับ) 9 เท่า ลักซ้อง(เครื่องจักสานสำหรับใส่ปลา)แลหิง(กระซอน/
แรง) ค่า 330 เบี้ย ใหม่(ปรับ) 9 เท่า ลักไถแลเผื่อ(คราด/ใช้ลากซี่ไถให้ร่วนซุย) หื้อ
(ให้)ถอดไถแลเผื่อ(คราด)นั้นไว้ หื้อ(ให้)เสมอ 3,000 เงิน ใหม่ (ปรับ) 3 เท่า ม้าตัว
330 ใหม่(ปรับ) 4 เท่า เป็น 1,300 วัวควายตัวดีก็ฉัน(เชน)เดียว ค่าแมวตัว 110 เบี้ย
ใหม่(ปรับ) 9 เท่า ค่าหมาบตาย(ธรรมดา) ตัว 2 เงิน ใหม่(ปรับ)ลำดับตัวหมาไปถึง
110 เงิน

ลักเบี้ยพอพัน ลักหมากพอหัว

ลักเบี้ยพอพัน ลักหมากพอหัว ใหม่ 9 เท่า พอหมื่น(จำนวน)ใหม่ 3 เท่า พอล้าน
แสนใหม่คอบเท่า (มังรายธรรมศาสตร์ สมุดหน้า 6 หน้า 92)

ภาษาไทยกลาง

ลักเบี้ย(ให้)พอ(ถึง)(หนึ่ง)พัน(เบี้ย) ลักหมาก(ให้)พอหัว(เป็นทะเลาย) ใหม่(ปรับ)
9 เท่า (ถ้าลัก)พอหมื่น(หมากหมื่น หมายถึงจำนวนหมากที่ร้อยเป็นพวงติดกัน)ใหม่
(ปรับ) 3 เท่า (ลัก)พอ(ถึง)ล้าน(ถึง)แสน(จำนวนหมากที่ร้อยเป็นพวงจากจำนวนหนึ่ง

กำหนดว่าเป็น "หมากหมื่น" "หมากแสน" และ "หมากล้าน") ไหม(ปรับ)คอบเท่า(สองเท่า)

สมมุติตราเจ้าตัดไว้

พระยาสมุตตราเจ้า ตัดไว้ว่า จัวควายกินข้าวเฟ่าหื้อใช้ 2 เท่าว่าอันแล พระยามุลลกันไตรตัดตั้งนี้ จัวควายกินข้าวยามจักออกทือกอกข้าว 50 เบี้ย เมื่อถางต้น 500 เบี้ย ข้าวผ้งมานทือกอก 250 เบี้ย เมื่อเป็นรวงทือกอก 200 เบี้ย จันนั้น วันนั้ดีแล (มังรายศาสตร์ วัต ไชยพระเกียรติ ใน พิธิณัย ไชยแสงสุกุล และคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมาย ล้านนาโบราณ. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531 หน้า 47 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

พระยาสมุตตราเจ้าตัด(พิจารณา)ไว้ว่า จัว(จัว)ควายกินข้าวเฟ่า(พอน)หื้อ(ให้)(ชด)ใช้ 2 เท่า ว่าอันแล พระยามุลลกันไตรตัดตั้งนี้ จัว(จัว)ควายกินข้าว ยามจักออก(รวง)ทือ(คิดค่า)กอกข้าว 50 เบี้ย เมื่อถางต้น(กำลังตั้ง) 500 เบี้ย ข้าวผ้ง(กำลัง)มาน(ตั้งทอง)ทือ(คิดค่า)กอก 250 เบี้ย เมื่อ(ข้าว)เป็น(ออก)รวงทือ(คิดค่า)กอก 200 เบี้ย จันนั้น วันนั้ดีแล ผู้ใดลักกล้า(ข้าว)(ของ)ท่าน ทือ(คิดค่า)กำ(มัดข้าว)กล้า(ละ) ชีกเงิน หื้อ(ให้)อ่าน(นับ)เอาทุกกำ(มัดข้าว)กล้า อย่าไหม(ปรับ)เทอะ

นิทานใน อวทาน 25

ในศาสนาและอทิเยยะ(อาทิเยย) หนโลกเพิงรู้ฉันนี้ ยังมีพ่อค้าเรือผู้ 1 ชื่อว่าปารกาอยู่ในเมืองราชคะ(ราชคฤห์) สร้างบ้านอัน 1 ภายเหนือเวียง 3 คาจุด คือ 6 พันวา มีวัดอยู่กับบ้านคือ ต้นพร้าว ต้นหมาก ต้นส้ม ต้นกล้วย ต้นหวาน พร้อมชุมชนและยังมีพ่อค้าเกวียน ผู้ 1 ชื่อ มาสิริปปพตา เป็นสหายกับด้วยพ่อค้าเรือนั้น เขาก็รักแพงกันมากนัก เมื่อลูนพ่อค้าเกวียน ก็มาแปลงเรือนแปลงบ้านอยู่จุ่ม พ่อค้าเรือนานบมีรั้วชั้นแล พ่อค้าเรือก็ปันหมาก 20 ต้น ต้นพร้าว 5 ต้น พอหื้อกินแต่หน่วย บ่หื้อที่ดินแล

พ่อค้าเรือมีลูกชาย 1 ผู้พ่อก็หาเมียหื้อลูกเป็นเป็นเรือนแล้ว ก็หื้อไปค้าต่างตน ไบทันมาเทื่อ ผู้พ่อก็เป็นพยาธิร้าย ก็หื้อพ่อค้าเกวียน กับลูกหลานตนมาพร้อมกันชุน เมียพ่อค้าเรือก็หากตายก่อนแล้ว เท้าแต่ยังลูกหลานหามาสั่งว่า ตนกูนี้เที่ยงตายแท้แล วัตฤในยาว (เย้าเรือน) เรือนทั้งมวลฝูงมีวิญญาณก็ดี หาวิญญาณบได้ก็ดีไว้แก่ลูกกูนับเลี้ยงแล ตั้งหมาก 20 ต้น กับพร้าว 5 ต้น อันหื้อสหายกินแต่หน่วยนั้นเท่าว่าบ่หื้อที่ บ่

หื้อตันแล ที่นั้นได้แก่ลูกข้าทั้งมวลอย่าหื้อละสหายเสียเด สั่งเท่านั้นแล้วอยู่ได้ 2 วัน 3 วัน ก็ตายไปหั้นแล ผู้พ่อค้าเกวียนนั้นโลภนัก มันกระนิงว่าตันพร้าวตันหมากนี้เมื่อสหาย จักตายก็สั่งไว้แก่กู้อัน กูจักเอาเป็นของกูเสียหื้ออย่าหื้อกลัวเกลากันเทอะ มันก็สานรั้ว แวดล้อมเอาหมาก 20 ตัน กับพร้าว 5 ตัน เข้ามาเป็นเขตมันหั้นแล (อวหาร 25 วัดเมธัง หน้า 57 เล่ม 5)

พ่อค้าเรือตายไปได้ 2 เดือนปลาย ลูกผู้ไปค้ามารอด เขาจึงกล่าวคำอันพ่อตายสั่งไว้ เสียงซุอัน พ่อค้าเกวียนรู้ว่า ผู้ลูกสหายมา ก็ไปต้อนกล่าวว่า เมื่อพ่อค้าจักตาย ก็หาข้ากับลูกหลานมาสั่งไว้ว่า ตันหมาก 20 ตัน กับพร้าว 5 ตัน อันหื้อสหายกินนั้น ข้าก็หื้อสหายทั้งมวลและ คันลูกข้ามารอดหื้อกล่าวแก่ลูกข้า อย่าหื้อว่าอา ย่าละสหายเสียเทอะว่าอัน ข้าก็จึงล้อม เอาหมากและพร้าว อันหื้อแก่ข้ามาป็นเขตบ้านข้าแล้วแล ข้าก็บอก หื้อเจ้ากู้อันแล้ว

ลูกพ่อค้าเรือจึงกล่าวว่า แต่ก่อนดูข้าพร้อมกันรักสหายเท่าหื้อกินแต่หน่วยลูกตาย ตันและที่ดูข้าบป็น บัดนี้พ่อข้าตายลุนหลังพ้อยสั่งว่า หื้อทั้งตันทั้งที่อันซามิและดั่งอันแท้ ข้าหากจักรู้ชะแล ข้าลวงล้าคำผีตายบได้และ ข้าจักพิจารณาดูก่อนแล มีที่นั้นมันจึงหา ลูกหลานคนเรือนมาถามดู เขากล่าวว่าพ่อเจ้ากูสั่งไว้เท่าหื้อกินแต่หน่วยและลูกตั้งแต่ก่อน นั้นแล บ่ว่าจักหื้อทั้งตันทั้งที่แล ท่านหากล้อมเอายังเขตอันนา ที่นั้นลูกนายเรือจึงว่า พ่อข้าก็สั่งไว้หื้อพ่อสหายกินแต่หน่วยแต่ลูกเป็นดังเมื่อก่อนนั้นเทอะ พ่อค้าเกวียนก็บฟัง ยังว่าจักเอาทั้งมวล เขาจากันบแล้ว จึงไปหื้อเจ้าขุนไต้ เจ้าขุนกลางพรองว่า คันหื้อกิน หน่วยก็หลังหื้อทั้งตันทั้งที่แลเด เหตุว่าเขาติดเนื่องด้วยกันตาย ท่านนายเกวียนพ้อยล้อมเอาก็เพิงแล เจ้าขุนฝูงแควนมีผยว่าบเป็นสันนั้น เท่าแต่หื้อกินหน่วยกินลูก ยามเมื่อเป็นหน่วยเป็นลูกสิ่งเดียวตาย นายเกวียนเท่าเป็นใหญ่แก้วตฤยามเมื่อเป็นลูกนั้น สิ่งเดียว บเป็นใหญ่แก่ที่และตันเมื่อบมีหน่วยและบมีลูกนั้นตาย ที่(ดิน)และตันหากเป็น ของนายเรือแล ยามนั้น เมื่อเจ้าตันเจ้าที่จักขายหื้อผู้ใดผู้ 1 ก็ได้ตาย ยามเป็นหน่วย เป็นลูกนั้นผิจักขายแก่ผู้ใดผู้อื่น 1 ดั่งอันก็ได้ เท่าผู้หลังจักกินหน่วยก็ หลังจักได้แต่ หน่วยลูกไว้กินนั้นแล ปออาจักว่าอาแก่ตันเจ้าที่ได้แล ดั่งผู้หลังได้กินหน่วยนั้น ผิและขายตันขายที่แก่ผู้อื่นก็บได้ เหตุมันบเป็นใหญ่แก่ตันและที่ตาย ผู้ได้กินแต่หน่วยพ้อยจัก ล้อมเอาบขอบ หากเป็นที่ท่านสร้างท่านแปลงแล้วว่าอัน แล้วจึงถามพ่อค้าเกวียนว่า ท่าน จักว่าอาแท้ นายเกวียนว่า เจ้าที่หากหื้อข้าเลี้ยงทั้งมวล ข้าบคินว่าอัน

ที่นั้นเจ้าขุนจึงกล่าวว่า เราทั้งหลายว่าหื้อคินตันขึ้นคินที่เป็นอันสันนั้น เพื่อหื้อ นายเกวียนกินหน่วยกินลูกตั้งแต่ก่อนบเป็นโทษแล บัดนี้ นายเกวียนบคินตันคินที่สันนี้ มันก็เป็นผู้ร้ายชิงเอาที่บ้านนายเรือคำเดียวแล ว่าอันแล้วจึงแต่งตันหมากฝูงเป็นลูกและ

ต้น 250 เบี้ย ไหม 4 เท่า หมา 20 ต้นเป็นเบี้ย 20,000 เบี้ย ต้นพร้าวอันเป็นหน่วยและ ต้นถั่ว ค่า 1,500 เบี้ย ไหม 2 เท่า เป็นเบี้ย 3,000 ทั้ง 5 ต้น เป็นเบี้ย 15,000 เบี้ย รวมทั้งมวลทั้งพร้าวเป็นเบี้ย 35,000 หื้อแก่ลูกนายเรือแล ซึ่งที่บ้านหนโลกเป็นสัน 1 หน สาสนาหากเป็นสัน 1 แล

ในศาสนาวิชาภิกขุโลกเอาที่บ้าน ย้ายหลักปัก ตอหย่อรั้วย้ายเขตเอาที่ทามาตราเท่าเส้น ผมงก็เป็นผู้เสด (เสร็จ)เสียตัวแล เหตุแผ่นดินหนาได้ 240,000 โยชน์แล หนโลกบ่ว่าเท่า ผุ่นฝอยต้นอันเป็นดอกเป็นลูกบนแผ่นดินเป็นประมาณ บ่เอาที่สุดแผ่นดินแล อันแต่งหื้อ นายเรือและนายเกวียนผู้เป็นสหายพ่อซำรักกันนั้น ลูกนายเรือว่าพ่อซำรักบั้นหื้อกินแต่ หน่วย เท่าคั้นแต่หน่วยแท้ ซำก็บ่ว่าฤาแล บัดนี้ พ่อยมาล้อมเอาทั้งต้นทั้งที่สันนี้ ซำบ่เพิง ใจแล ซำบ่หื้อกินซำแล แต่เมื่อหน้า อ่าหนาได้กล้วยเกลากที่ซำซำเทอะว่าอัน ก็ลวดบ่หื้อ กินซำแล เจ้าขุนทั้งหลายว่าพอแล้วคนอันนั้นแล นายเกวียน บ่ได้กินลวดอวย อยู่บ่ได้ ก็นินเสียจากที่นั้นนั้นแล อันนี้จาด้วยอาทิเยยหนโลกแล (อาหาร 25 พิณัย ไชยแสง สุขกุล และคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายล้านนาโบราณ. สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531 หน้า 57-61 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

ในศาสนาและอทิเยย หนโลกเพิง(เพิง)รู้ฉนี้ ยังมีพ่อค้าเรือผู้หนึ่งชื่อว่าปารกา อยู่ ในเมืองราชคฤห์ เขาสร้างบ้านอัน 1 ภายเหนือเวียง 3 คาวุต คือ 6,000 วา มีวัดอยู่กับ บ้านคือต้นพร้าว ต้นหมาก ต้นส้ม ต้นกล้วย ต้นหวาน(ผลไม้รสหวาน) พร้อมซุ(ซุ)อันแล ยังมีพ่อค้าเกวียนผู้หนึ่งชื่อมาสิริปปพตาเป็นสหายกับด้วยพ่อค้าเรือนั้น ซา(ทั้งสอง)ก็รัก แพงกันมากนัก เมื่อลูน(ภายหลัง)พ่อค้าเกวียน ก็มาแปลงเรือนแปลงบ้านอยู่จิม(ติด)พ่อ คำเรือ ท่านบ่มีรั้วชั้น(กัน)แล พ่อค้าเรือก็บั้น(แบ่ง)หมาก 20 ต้น ต้นพร้าว 5 ต้น (เม ธัง หน้า 57 เล่ม 5) พ่อหื้อ(อนุญาตให้)กินแต่หน่วย(ผล) บ่หื้อ(ให้)ที่ดินแล

พ่อค้าเรือมีลูกชายคนหนึ่ง ผู้พ่อก็หาเมียหื้อลูกเป็นเป็นเรือนแล้ว ก็หื้อ(ให้)ไปค้า ต่างตน ไป(ไม่)ทันมาเทื่อ ผู้พ่อก็เป็นพยาธิร้าย(ป่วยโรคร้ายแรง) ก็หื้อ(ให้)พ่อค้าเกวียน กับลูกหลานตนมาพร้อมกันซุ(ซุ)คน เมียพ่อค้าเรือก็หากตายก่อนแล้ว เท่าแต่ยังลูก หลานหามาสั่งว่า ตนกูนี้เที่ยง(แน่นอน)ตายแท้แล วัตถุในยาวเรือน(เย้าเรือน)ทั้งมวลผู้ง มีวิญญาณก็ดิหาวิญญาณบ่(ไม่)ได้(อสังหาริมทรัพย์)ก็ดีไว้แก่ลูกกูบ่เลี้ยงแล ดังหมาก 20 ต้น กับ พพร้าว 5 ต้น อันหื้อ(ให้)สหายกินแต่หน่วย(ผล)นั้น เท่าว่าบ่(ไม่)หื้อ(ให้)ที่ (ดิน) บ่หื้อ(ไม่ให้)ดินแล ที่(ดิน)นั้นได้แก่ลูกซำทั้งมวล ออย่าหื้อ(ได้)ละ(ทอดทิ้ง)สหายเสีย เด สั่งเท่านั้นแล้ว(มีชีวิต)อยู่ได้ 2 วัน 3 วัน ก็ตายไปนั้นแล ผู้พ่อค้าเกวียนนั้นโลกนิก มั่นกระนิง(คิด)ว่าต้นพร้าวต้นหมากนี้ เมื่อสหายจักตายก็สั่งไว้แก่กูซุ(ซุ)อัน กูจักเอาเป็น

ของภูเสียแท้ อย่าหื้อ(ให้)กลัวเกลา(ปะปน)กันเทอะ มันก็สานรื้อแวดล้อมเอาหมาก 20
ตัน กับพร้าว 5 ตัน เข้ามาเป็นเขต(แดนของ)มันหันแล

พ่อค้าเรือตายไปได้ 2 เดือนปลาย ลูก(ชาย)ผู้ไปค้ามารอด(ถึง) เขาจึงกล่าว
(ถ้อย)คำ อันพ่อตายสั่งไว้เสีย(สิ้น)ซุ(ทุก)อัน(ประการ) พ่อค้าเกรียนรู้ว่า ผู้ลูกสหาย
(กลับ)มาก็ไปต้อน(รับแล้ว)กล่าวว่า เมื่อพ่อค้าจักตายก็หา(สั่ง)ข้ากับลูกหลานมาสั่งไว้ว่า
ต้นหมาก 20 ตัน กับพร้าว 5 ตัน อันหื้อ(ให้)สหายกิน(ผล)นั้น ข้าก็หื้อ(ให้/มอบ)สหาย
ทั้งมวลแล คั้น(หาก)ลูกข้ามารอด(ถึง)หื้อ(ให้)กล่าว(บอก)แก่ลูกข้า อย่าหื้อ(ให้)ว่าฤา
อย่าละ(ทอดทิ้ง)สหายเสียเทอะว่าอัน ข้าก็จึงล้อม(รั้ว)เอาหมากและพร้าว อันหื้อ(ยกให้)
แก่ข้ามาปันเขตบ้านข้าแล้วแล ข้าก็บอก หื้อ(ให้)เจ้ากูรู้ซุ(ทุก)อันแล้ว

ลูกพ่อค้าเรือจึงกล่าวว่า แต่ก่อนดูข้าพร้อมกันรักสหายเท่าหื้อ(ให้)กินแต่หน่วยลูก
(ผล)ตาย ต้น(ไม้)แลที่(ดิน)ดูข้าปัน(ไม่แบ่งปันให้) บัดนี้พ่อข้าตาย ลูกหลัง(ภายหลัง)
พ้อย(หาก)สั่งว่าหื้อ(ยกให้)ทั้งต้น(ไม้)ทั้งที่(ดิน)อันข้า มิ(หาก)แลตั้งอันแท้(จริง) ข้าหาก
จักรู้ชะแล ข้าล่วงล้ำคำผีตาย(คำคนตายสั่ง)บ(ไม่)ได้แล ข้าจักพิจารณาดูก่อนแล มีที่นั้น
มันจึงหาลูกหลานคนเรือนมาถามดู เขากล่าวว่าพ่อเจ้ากูสั่งไว้เท่าหื้อ(ยกให้)กินแต่หน่วย
และลูก(ผล)ตั้งแต่ก่อนนั้นแล บ(ไม่)บอก)จักหื้อ(ยก)ทั้งต้น(ไม้)ทั้งที่(ดิน)แล ท่านหาก
ล้อม(รั้ว)เอาเขตอันนา ที่นั้นลูกนายเรือจึงว่า พ่อข้าก็สั่งไว้หื้อ(ให้)พ่อสหายกินแต่
หน่วยแต่ลูกเป็นดังเมื่อก่อนนั้นเทอะ พ่อค้าเกรียนก็บ(ไม่)ฟัง ยังว่าจักเอาทั้งมวล เขาจา
(เจรจา)กันบ(แล้ว)(ตกลง) จึงไปหื้อ(ให้)เจ้าขุนใต้(พิจารณา)

เจ้าขุนล่างพร่อง(บางคน)ว่า คั้น(หาก)หื้อ(ยกให้)กินหน่วย(ผล)ก็หล้าง(ควร)หื้อ
(ให้)ทั้งต้น(ไม้)ทั้งที่(ดิน)แลเด เหตุว่าเขาติดเนื่องด้วยกันตาย ท่านนายเกรียนพ้อย
ล้อมเอาก็เพิง(สมควร)แล

เจ้าขุนฝูงแควน(มาก)มีผยา(ปัญญา)ว่าบ(ไม่)เป็นจันนั้น เท่าแต่หื้อ(ให้)กินหน่วย
(ผล)กินลูกยามเมื่อเป็นหน่วย(ผล)เป็นลูกสิ่งเดียวตาย นายเกรียนเท่าเป็นใหญ่แก้ววัด
ยามเมื่อเป็นลูก(ออกผล)นั้นสิ่งเดียว บ(ไม่)เป็นใหญ่แก่ที่(ดิน)และต้น(ไม้)เมื่อบ(ไม่)มี
หน่วย(ผล)และบ(ไม่)มีลูก(ผล)นั้นตาย ที่(ดิน)และต้น(ไม้)หากเป็นของนายเรือแล ยาม
นั้น เมื่อเจ้า(ของ)ต้น(ไม้)เจ้าที่(ดิน)จักขาย(ที่)ดิน)หื้อ(ให้)ผู้ใดผู้หนึ่ง ก็(ยอมทำ)ได้ตาย
ยามเป็นหน่วย(ออกผล)เป็นลูกนั้นมิ(หาก)จักขายแก่ผู้ใดผู้หนึ่งดังอันก็ได้ เท่าผู้หล้าง
(ควร)จักกินหน่วย(ผล)ก็หล้าง(ควร)จักได้แต่หน่วยลูก(ผล)ไว้กินนั้นแล บ(ไม่)ปอจจักว่า
ฤาแก่ต้น(ไม้)และเจ้าที่(ดิน)ได้แล ดังผู้หล้าง(ควร)ได้กินหน่วย(ผล)นั้น มิ(หาก)แลขาย
ต้น(ไม้)ไปขายที่(ดิน)แก่ผู้อื่นก็บ(ไม่)ได้ เหตุมันบ(ไม่)เป็นใหญ่แก่ต้นและที่(ดิน)ตาย ผู้ได้
กินแต่หน่วย(ผล)พ้อย(หาก)จักล้อม(รั้ว)เอาบ(ไม่)ชอบ(ธรรม) หากเป็นที่(ดิน)ท่านสร้าง

ท่านแปลงแล้วอั้น แล้วจึงถามพ่อค้าเกวียนว่า ท่านจักว่าเอาแท้น นายเกวียนว่า เจ้าที่ (ดิน) หากหื้อ(ยกให้) ข้าเลี้ยงทั้งมวล ข้าบ(ไม่) คินว่าอั้น

ที่นั้นเจ้าขุนจึงกล่าวว่า เราทั้งหลายว่าหื้อ(ให้) คินตัน(ไม้) คินที่(ดิน) เป็นอันจั้นนั้น เพื่อหื้อ(ให้) นายเกวียนกินหน่วย(ผล) กินลูก(ผล) ดังแต่ก่อน บ่(ไม่) เป็นโทษแล บัดนี้ นายเกวียนบ่(ไม่) ยอม คินตัน(ไม้) คินที่(ดิน) จั้นนี้ มันก็เป็นผู้ร้ายชิงเอาที่บ้านนายเรือคำเดียว (ชัดเจน) แล้วอั้น แล้วจึงแต่งตันหมากฝูงเป็นลูกและตัน(ค่า) 250 เบี้ย ไหม 4 เท่าหมาก 20 ตัน เป็นเบี้ย 20,000 เบี้ย ตันพร้าวอันเป็นหน่วย(ลูก) และตันถั่วคำ 1,500 เบี้ย ไหม 2 เท่า เป็นเบี้ย 3,000 ทั้ง 5 ตัน เป็นเบี้ย 15,000 เบี้ย รวม(รวม) ทั้งมวลทั้งพร้าวเป็นเบี้ย 35,000 หื้อ(ให้) แก่ลูกนายเรือแล ซึ่งที่บ้านหนโลก(ตามความเชื่อของชาวอีสาน) เป็นจันหนึ่ง หนสาสนา(ตามศาสนา) หากเป็นจันหนึ่งแล

ใน(ด้าน) ศาสนา(หาก) ว่าภิกขุโลกเอาที่บ้าน ย้ายหลักปักตอหย้อ(ลด/โลง) รั้วย้ายเขตเอาที่(ดินของ) ท่านมาตรา(เท่ากับ) เท่าเส้นผมก็เป็นมูลเสดเสียตัวแล เหตุแผ่นดินหนาได้ 240,000 โยชน์แล หนโลก(ด้านชาวอีสาน) บ่(ไม่) ว่าเท่าฝุ่นฝอยตันอันเป็นดอกเป็นลูกบนแผ่นดินเป็นประมาณ บ่(ไม่) เอาที่สุดแผ่นดินแล อันแต่งหื้อ(ให้) นายเรือและนายเกวียนผู้เป็นสหายพ่อซำรักกันนั้น ลูกนายเรือว่าพ่อซำรักบัน(แบ่ง) หื้อ(ให้) กินแต่หน่วย(ผล) เท่าคินแต่หน่วย(ผล) แท้น ข้าก็บ่(ไม่) ว่าเอาแล บัดนี้ พ่อ(หาก) มาล้อมเอาทั้งตันทั้งที่(ดิน) จั้นนี้ ข้าบ(ไม่) เพ็งใจ(พอใจ) แล ข้าบหื้อ(ไม่) ให้) กินข้าแล แต่เมื่อหน้า(ตั้งแต่นี้ไป) อย่าหนาได้กลัวกลา(เข้ามาเกี่ยวข้อง) ที่(ดินของ) ข้าข้าทะอะว่าอั้น ก็ลวดบ่หื้อ(ไม่) ให้) กินข้าแล เจ้าขุนทั้งหลายว่าพอแล้วคนอันนั้นแล นายเกวียนบ่(ไม่) ได้กินลวดอาย(ละอาย) อยู่บ่(ไม่) ได้กินเสียจากที่นั้นหั้นแล อันนี้จาด้วยอาทิเยย หนโลก(ทางชาวอีสาน) แล

คำสอนพญามังราย

หื้อเลี้ยงปู่ไว้ 3 คน

บทว่า หื้อเลี้ยงปู่ไว้ 3 คนนั้นคือ หื้อได้กระทำตามโบราณจารีตปาเวณี ท้าวพญาทั้งหลายแต่ก่อนนั้นถ้วน 3 เช่น ก่อนจึงจักดีแล (คำสอนพญามังราย หน้า 3 หน้า 775 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

บทว่า หื้อ(ให้)เลี้ยงปู่ไว้ 3 คนนั้นคือหื้อ(ให้)ได้กระทำตามโบราณจารีตปาเวณี (ประเพณี) ท้าวพญาทั้งหลายแต่ก่อน(ก่อน)นั้นถ้วน 3 เช่น(ชั่วอายุ) ก่อนจึงจักดีแล

หื้อเล่นตามทางหลวง

บทว่า หื้อเล่นตามทางหลวงนั้น คือว่า หื้อปฏิบัติตามโบราณเก่าแห่งท้าวพญาอันดีแต่ก่อนนั้นแล (คำสอนพญามังราย หน้า 8 หน้า 780 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

บทว่า หื้อ(ให้)(พญา)เล่น(เดิน/ปฏิบัติ)ตามทางหลวงนั้น คือว่าหื้อ(ให้)ปฏิบัติตามโบราณเก่าแห่งท้าวพญาอันดีแต่ก่อนนั้นแล

บ้านเมืองจางเกลือทอด

บทว่า บ้านเมืองจางเกลือทอดนั้น คือว่าไพร่บ้านชาวเมืองยี่นลำบากเหลือใจเสียแล้ว คนท้าวขุนมีกรุณาเล้าโลมไพร่บ้านชาวเมืองทั้งหลาย หื้อเขามีคำปาโมชขึ้นชมยินดีด้วยอันจักตั้งอยู่ในบ้านในเมืองนั้นจึงดีแล (คำสอนพญามังราย หน้า 6 หน้า 778 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

บทว่า บ้านเมืองจางเกลือทอดนั้น คือว่าไพร่บ้านชาวเมืองยี่น(รู้สึก)ลำบากเหลือใจเสียแล้ว คนท้าวขุนมีกรุณาเล้าโลมไพร่บ้านชาวเมืองทั้งหลายหื้อ(ให้)เขามีคำปาโมช(ปราชัย) ขึ้นชมยินดีด้วยอันจักตั้งอยู่ในบ้านในเมืองนั้นจึงดีแล

ขุนแสนก็หือดีแสนชั้น

ขุนแสนก็หือดีแสนชั้น ขุนหมื่นก็หือดีหมื่นชั้น ข้าเล็กต่างประเทศจะมาบิบบเบียนบได้ มีลูกบ้านเต็มงาม ท่านก็ปดูแคลนได้ อุปมาเป็นดั่งป็นเต็มลำ ไผจักหักบได้ คั้นว่าป็นเล่มเดียว ท่านหักเสียยามใดก็ได้ ก็พรำเป็นดั่งอันแล (คำสอนพญามังราย หน้า 17 หน้า 789 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

ขุนแสน(ขุนนางระดับเจ้าแสน)ก็หือ(ให้)ดี(มีความดี)แสนชั้น ขุนหมื่น(ขุนนางระดับเจ้าหมื่นมีอำนาจคุมเจ้าพัน 10 คน)ก็หือ(ให้)ดีหมื่นชั้น ข้าเล็กต่างประเทศจะมาบิบบเบียนบได้ มีลูกบ้านเต็มงาม ท่านก็ปดูแคลนได้ อุปมาเป็นดั่งป็นเต็มลำ ไผ(ผู้ใด)จักหักบได้ คั้นว่าป็นเล่มเดียว ท่านหักเสียยามใดก็ได้ ก็พรำเป็นดั่งอันแล

ผู้ใดได้เป็นขุนอามาตย์

บทการ 1 ผู้ใดได้เป็นขุนอามาตย์ ก็อย่าอาจว่า ภูนี้แก่นมีสัก อย่าว่าภูนี้หลวก เหลือท่าน อย่าว่าภูนี้ผ่านคำจา อย่าว่าหันตาภูนี้มีดั่ง อย่าว่าดั่งภูนี้มีดอก อย่าว่าภูนี้แจ้ง ขุประการ อย่าว่าภูนี้กล้าหาญบมีไผเลิศล้ำ (คำสอนพญามังราย หน้า 18 หน้า 790 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

บทการ 1 ผู้ใดได้เป็นขุนอามาตย์ ก็อย่าอาจ(คิดว่า)ว่า ภูนี้แก่นมีสัก(ศักดิ์) อย่าว่า ภูนี้หลวก(ฉลาด)เหลือ(มากกว่า)ท่าน อย่าว่าภูนี้ผ่านคำจา อย่าว่าหัน(เห็น)ตาภูนี้มีดั่ง (จุมุก) อย่าว่าดั่ง(จุมุก)ภูนี้มีดอก อย่าว่าภูนี้(รู้)แจ้งขุ(ทุก)ประการ อย่าว่าภูนี้กล้าหาญบมีไผ(ผู้ใด)เลิศล้ำ

คั้นเป็นขุนอ้ายอด้วข่มท่าน

คั้นเป็นขุนอ้ายอด้วข่มท่าน อย่างลาญหือขังไผ อย่ารักผู้ไกลกว่าผู้ใกล้ อย่ารักผู้ไวกว่าผู้หลวก อย่ารักผู้หนักกว่าผู้เบา อย่ารักผู้เมาเสียวกว่าผู้อื่น อย่ารักผู้อื่นเสียลูกหลาน หากมีด้วยประการต่าง ๆ จึงจักสว่างวันคั้น อย่ารักเงินแสนได้ หือรักไพร่แสนเมือง จึงจักดีแลท่านเฮย (คำสอนพญามังราย หน้า 19 หน้า 791 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

คันเป็นขุน ออย่ายอ(ยก)ตัวข่มท่าน ออย่าผลาญหื้อ(ให้)ช้างไผ(ผู้ใด) ออย่ารักผู้ไกลกว่าผู้ใกล้ ออย่ารักผู้ไป(ไป)กว่าผู้หลวก ออย่ารักผู้หนักกว่าผู้เบา ออย่ารักผู้เมา(เหล้า)เสียกว่าผู้อื่น ออย่ารักผู้อื่นเสียลูกหลาน หากมีด้วยประการต่าง ๆ จึงจักสว่างวันคืน ออย่ารักเงินแสนได้(ถุง) หื้อ(ให้)รักไพร่แสนเมือง จึงจักดีแลท่านเฮย

คนผู้ใดใครมีเงินก็หื้อไปค้า

เนยยะ 1 คนผู้ใดใครมีเงินก็หื้อไปค้า ใครซื้อมากก็หื้อไปปฏิบัติขุน ใครได้บุญก็ไปอุปัฏฐากพระเจ้า ใครกินเหล้าก็หื้อไปกาต ใครเข้ามาก หื้อแปลงนา (คำสอนพญามังราย หน้า 20 หน้า 792 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

นัยหนึ่งคนผู้ใดใครมีเงินก็หื้อ(ให้)ไปค้า ใครซื้อมากก็หื้อ(ให้)ไปปฏิบัติขุน(นาง) ใครได้บุญก็ไปอุปัฏฐากพระเจ้า(พระสงฆ์/วัด) ใครกินเหล้าก็หื้อไปกาต(ตลาด) ใครเข้า(ข้าว)มาก หื้อ(ให้)แปลง(สร้าง/ทำ)นา

ผู้ชายใดเมื่อกาต

เนยยะ 1 ผู้ชายใดเมื่อกาต บได้ลามสั่งมา ผู้ชายนั้นก็บตี เถิงยามนาบแต่งสร้าง ผู้ชายนั้นก็บตี มักลืออยู่บ้านท่านบ่หาการ ผู้ชายนั้นก็บตี หันลูกหลานบ่ปันกินเข้า(ข้าว) ผู้ชายนั้นก็บตี มีลูกเด่าบ่รักเสียตน ผู้ชายนั้นก็บตี บรู้แปลงสังปลุกกล้วยปลุกอ้อย ผู้ชายนั้นก็บตี เอาหม่อน้อยตั้งเหนือไฟบ่มีเกลือกจักไผ ผู้ชายนั้นก็บตี ...บรู้แปลงเครื่องหูกเครื่องฝ้าย ชายผู้นั้นก็บตี (คำสอนพญามังราย หน้า. 20-21 หน้า 792-793 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

นัยหนึ่ง ผู้ชายใดเมื่อ(ไป)กาต บได้ลาม(สิ่งของ)สั่ง(ใด)มา ผู้ชายนั้นก็บตี เถิงยาม(ทำ)นาบ่แต่งสร้าง(งานนา) ผู้ชายนั้นก็บตี มักลือ(ชวน/ไป)อยู่บ้านท่านบ่หาการ(งาน) ผู้ชายนั้นก็บตี หันลูกหลานบ่ปันกินเข้า(ข้าว) ผู้ชายนั้นก็บตี มีลูกเด่าบ่รักเสียตน ผู้ชายนั้นก็บตี บรู้แปลง(สร้าง)สั่ง(สิ่งใด)ปลุกกล้วยปลุกอ้อย ผู้ชายนั้นก็บตี เอาหม่อน้อยตั้งเหนือไฟบ่มีเกลือกจักไผ ผู้ชายนั้นก็บตี บรู้แปลงเครื่องหูกเครื่องฝ้าย ชายผู้นั้นก็บตี

หญิงผู้ใดแกงผักทั้งราก

บทการ 1 หญิงผู้ใดแกงผักทั้งราก หญิงผู้นั้นกบดีย่กตีนขึ้นกบ่ทอลาย หญิงผู้นั้นกบ่ดี เสื้อผ้ารำผนบ่สุ้แดด หญิงผู้นั้นกบ่ดี มักลากเอาลูกอ่อนน้อยไปรวมการ หญิงผู้นั้นกบ่ดี มักเล่นดินไปแอ่วเรือนท่าน หญิงผู้นั้นกบ่ดี เสื้อผ้าขาดบ่หยิบบ่ฝุง หญิงผู้นั้นกบ่ดี ตัวเป็นนายพ้อยเียบไฟร์ หญิงผู้นั้นกบ่ดี ตัวบ่เปนใหญ่ พ้อยเียบขุนเมือง หญิงผู้นั้นกบ่ดี ...คำทั้งหลายมีดังนี้ จุ่งเขวตไ้วสอนกัน ทุกไผมันยังยวด จึงจักพ้นจากทุกข์แลโลกทั้งมวลแลท่านเฮย (คำสอนพญามังราย หน้า 24-25 เล่ม 5 หน้า 796-797)...

พระมหาเถรเจ้ามาสอนดังนี้แล้ว พญามังรายตนผ่านแฉ้วเสวยเมืองหริภุญไชยเริงเชียงใหม่ ลวดเอาสอนข้าไพร่ชาวเมืองเสียนานเนนทั้ง 4 พร้อมชู่ที่วงสาบกับทั้งราชบุตราบุตรีลูกเต้าอัคคมเหสีเฝ้าพันพวงค่า อันอยู่สร้างโขงในแคว้น เขาก็เยียะขอบแม่น้คลองธัมม์ เงินคำจิงจักไหลมาสู่ ยุท่างอยู่กินทาน บ้านเมืองบานใสรุ่ง ลวดก้านกุงดิงาม สืบกับตามถึงยอด ตราบต่อเท้ารอดนักเดียนี้แลท่านเฮย กล่าวย้งคำสอนมหาตีสสเถรเจ้ามาสอนพญามังรายเมืองเชียงใหม่ ก็แล้วเท่านั้นก่อนแล (คำสอนพญามังราย หน้า 27-28 เล่ม 5 หน้า 799-800)

ภาษาไทยกลาง

บทการหนึ่ง หญิงผู้ใดแกงผักทั้งราก หญิงผู้นั้นกบ่ดี ยกกตีน(เท้า)ขึ้นกบ่(เครื่องทอผ้า)บ่ทอลาย(ทอผ้าลายไม่เป็น) หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี เสื้อผ้ารำ(ตาก)ผนบ่สุ้(ไม่เอาออกผึ่ง)แดด หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี มักลากเอาลูกอ่อนน้อยไปรวมการ(ทำงานด้วย) หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี มักเล่นดิน(เดิน/ออกไป)ไปแอ่ว(เที่ยว)เรือนท่าน หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี เสื้อผ้าขาดบ่หยิบ(ไม่เียบ)บ่ฝุง(ไม่ขุน) หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี ตัวเป็นนายพ้อย(หาก)เียบ(ทำตัวเปรียบ/เป็น)ไฟร์ หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี ตัว(ตนเอง)บ่(ไม่)เป็นใหญ่ พ้อยเียบ(หากทำตัวเปรียบ/เหมือน)ขุนเมือง หญิงผู้นั้นกบ่(ไม่)ดี ...คำ(สอน)ทั้งหลายมีดังนี้ จุ่ง(จิง)เขวต(บันทึก)ไ้วสอนกัน ทุกไผ(คน)มันยังยวด จึงจักพ้นจากทุกข์แลโลกทั้งมวลแลท่านเฮย

พระมหาเถรเจ้ามาสอนดังนี้แล้ว พญามังราย(ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์มังรายทรงสร้างเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 1839) ตนผ่านแฉ้วเสวยเมืองหริภุญไชยเริงเชียงใหม่ ลวด(จึง)เอาสอนข้าไพร่ชาวเมืองเสียนานเนนทั้ง 4 พร้อมชู่(ทุก)ที่วงสา(ราชวงศ์)กับทั้งราชบุตราบุตรีลูกเต้า อัคคมเหสีเฝ้าพันพวงค่า อันอยู่สร้างโขง(เขต)ในแคว้น เขาก็เยียะขอบ(ขอบ/ถูกต้อง)แม่น้ คลองธรรม เงินคำจิงจักไหลมาสู่ ยุท่าง(สะดวก)อยู่กินทาน บ้านเมืองบานใสรุ่ง ลวดก้านกุง(เจริญ)ดิงาม สืบกับตามถึงยอดตราบต่อเท้ารอดนักเดียนี้แลท่านเฮย กล่าวย้งคำสอนมหาตีสสเถรเจ้ามาสอนพญามังรายเมืองเชียงใหม่ ก็แล้วเท่านั้นก่อนแล (คำสอนพญามังราย หน้า 27-28 เล่ม 5 หน้า 799-800)

ฮีดเมือง 14

ฮีดเมือง 14 จาริตเมือง 11 (ที่(เป็น)เมือง (ทำให้)เป็นบ้าน ที่บ้าน(ทำให้)เป็นนา ที่นา(ทำให้)เป็นบ้าน ...ที่ฝ่ายบ(ไม่)ให้เป็นฝ่าย ที่บ(ไม่)ดีเป็นฝ่ายพอ(ทำให้)เป็นฝ่าย ที่นาให้เป็นหนอง ที่หนองให้เป็นนา...กระทำอย่างนี้ผิดจาริตเมือง (ประเพณีกฎหมายเชียงใหม่ เล่ม 803-804 อ้างใน พิธีนัย ไชยแสงสุกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

ฮีดเมือง(จาริตเมือง) 14 จาริตเมือง 11 ที่(ดินควรสร้างเป็น)เมือง (แต่นำมาสร้าง)ให้เป็นบ้าน ที่บ้าน(ทำ)หื้อ(ให้)เป็นนา ที่นา(ทำ)(หื้อ)ให้เป็นบ้าน ...ที่ฝ่ายบ(ไม่)ให้เป็นฝ่าย ที่บ(ไม่)ดีเป็นฝ่ายพอ(ทำให้)เป็นฝ่าย ที่นาให้เป็นหนอง ที่หนองให้เป็นนา...กระทำอย่างนี้ผิดจาริตเมือง (ประเพณีกฎหมายเชียงใหม่ ใน พิธีนัย ไชยแสงสุกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 5 หน้า 803-804)

การบริหารยธรรม 7 ประการ

1.การบริหารยธรรม ข้อ 1 สมุมการวุฒสนติ เมื่อชุมนุมนกันแล้ว เมื่อเลิกชุมนุมนก็พร้อมกันเลิก มีกิจธุระอันใดก็ให้พร้อมกันทำให้เสร็จ เมื่อข้าศึกศัตรูมากให้พร้อมกันปราบปรามระงับ อย่างนี้ไปเสีย อย่างต่างคนต่างไป นี่ก็เป็นการบริหารยธรรม ข้อ 1

2.ปณญตุนสมฺลินฺทฺตติ อปฺริญตฺตํ นปณญาปฺนติ สวฺยไร่ ค่ำไร่ คำนานาและราชทัณฑ์ ซึ่งท้าวพระยาผู้มีปัญญาได้สร้างไว้ เพื่อความเจริญแก่บ้านเมือง ซึ่งชอบตามโบราณจาริตประเพณี อย่าได้ทำลายล้างเสีย สวฺยสาอากรอันใดที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อนก็อย่าให้มี อย่าได้ทำให้มีขึ้นมาใหม่ อย่าได้เพิ่มเติมขึ้นมาอีก อันนี้ก็เป็นการบริหารยธรรม ข้อ 1

3.ปณฺทิตโปณโกหณฺณญํ โกสุกฺกโรนฺตติ เตสํ วจันํ เสดพุพํ มณฺณนฺติ ผู้ใดเป็นคนเฒ่าคนแก่ มีปัญญารู้จาริตโบราณ ให้มีความเจริญแก่บ้านเมืองนั้น ผู้เป็นใหญ่ควรเคารพยำเกรง กระทำสักการบูชา ควรถามควรปฏิบัติ นี่ก็เป็นการบริหารยธรรม ข้อ 1

4.กุลิฏฺฐิโย กุลธิตา โลโธตฺสส ปเสยฺหฺวาเสนฺตติ หญิงสาวผู้มีรูปโฉมสวยงาม ที่เป็นเมียท่านก็ดีที่เป็นลูกท่านก็ดี ถ้ายังไม่ได้มาสมสู่อยู่ด้วยกันกับตนแล้ว ผู้เป็นใหญ่ไม่ควรข่มเหงเอามาเป็นของตนด้วยอำนาจอาญาของตน นี่เป็นบริหารยธรรม ข้อ 1

5.อนฺตรพาหิรายเจตียานํ พลิกฺมฺภินิ อปฺริหายเปณฺตติ สถานที่ใดมีต้นไม้เป็นที่ทำพิธีกรรมบูชาเลี้ยงดู สืบๆ ต่อมาแต่โบราณกาลเป็นต้นว่าไม้เลื้อยเมือง มีที่เขตบ้านเขต

เมือง ผู้ที่เป็นใหญ่ควรเลี้ยงดูบูชาสักการะ ตามจารีตโบราณ เพื่อให้มีความสุขความ
เจริญแก่บ้านเมือง อันนี้ก็เป็นอธิปไตยธรรม ข้อ 1 (ประเพณีกฎหมายเชียงใหม่ อ้าง
ใน พิธิณัย ไชยแสงสุกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม
5 หน้า 806-807)

วัวควายกินข้าวแรก

วัวควายกินข้าวแรก ให้เจ้าของควายมีไก่ 1 คู่ ไปให้เจ้าของตาแรกไว้เป็นของ
ขวัญข้าว หากไม่เอาไปให้เจ้าของเขา จะเป็นอันตรายแก่เจ้าของข้าว ให้ปรับไหม
11,000 เบี้ย

ประการ 1 ยังมีคนรักษา(ข้าว/นา)อยู่ มีควายมากินหมด(ข้าว)ไปก็ดั้นให้ใช้เท่า
นั้น

ประการ 1 ตีดาแหลวคอบประตู่บ้านท่าน ให้ปรับไหม 11,000 เบี้ย

ประการ 1 ตีดาแหลวปากประตู่บ้าน ให้ปรับไหม 22,000 เบี้ย ตีดาแหลวแรก
นาใหม่ ปรับไหม 11,000 เบี้ย ตีดาแหลวบ้าน ปรับไหม 11,000 เบี้ย ตีดาแหลวตาม
ห้วยน้ำวังปลา ห้วยหนอง เหมืองฝาย ให้ปรับไหม 11,000 เบี้ย ทุกอย่างเหมือนกันหมด
(ตาแหลวเป็นเครื่องหมายยึดเอาที่ของคนอื่น) ลักลอบแทงเหมืองฝายเอาน้ำของเขา ให้
ปรับไหม 22,000 เบี้ย เขากั้นน้ำเหมืองฝายไว้ดีแล้วมาขุดเจาะด้านข้างเหมืองฝาย ให้
ปรับไหมคนขุด 11,000 เบี้ย คนหนึ่งไปค้อยดูแลเลียมเลาะดูน้ำ คนหนึ่งไม่ไปดูแลเลย
ทะเลาะผิดใจกัน คนที่ไม่ไปดูแลน้ำตีคนที่ไปดูแลน้ำที่รั่วที่พังนั้นตาย ให้ปรับไหมคนที่ไม่
ไปดูแล 1,000,000 เบี้ย (ล้านเบี้ย) หากว่าคนที่ไปดูน้ำ ตีคนที่ไม่ไปดูแลน้ำนั้นตาย
อย่าเอาโทษกันเลย ลักเบื้อปลาท่านไปกิน ปรับไหม 220 บาท ลักทอดแหเอาปลาท่าน
ไปกิน ปรับไหมแห ละ 22,000 เบี้ย ลักขุดลักเปิดน้ำในหนองท่านแห้ง แล้วลงลักเอา
ปลาท่าน ลักเอาปลาในไรท่านไปกิน ปรับไหม 22,000 เบี้ย (ประเพณีกฎหมายล้าน
นา อ้างใน พิธิณัย ไชยแสงสุกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา
2531 เล่ม 5 หน้า 12-18 หน้า 818)

เล่ม 5)

ภาษาไทยกลาง

วัวควายกินข้าวแรก(ข้าวทำพิธีแรกนา) ให้เจ้าของควายมีไก่ 1 คู่ ไปให้เจ้าของ
ตาแรก(นา)ไว้เป็นของขวัญข้าว หากไม่เอาไปให้เจ้าของเขา จะเป็นอันตรายแก่เจ้าของ
ข้าว ให้ปรับไหม 11,000 เบี้ย

ประการ 1 ยังมีคนรักษา(ข้าว/นา)อยู่ มีควายมากินหมด(ข้าว)ไปก็ดันให้ใช้เท่านั้น

ประการ 1 ตีดาแหลว(เฉลว)คอบ(ติดกับ)ประตูบ้านท่าน ให้ปรับไหม 11,000 เบี้ย

ประการ 1 ตีดาแหลว(เฉลวที่)ปากประตูบ้าน ให้ปรับไหม 22,000 เบี้ย ตีดาแหลว(เฉลวในที่)แรกนาใหม่ ปรับไหม 11,000 เบี้ย ตีดาแหลว(เฉลว)บ้าน ปรับไหม 11,000 เบี้ย ตีดาแหลว(เฉลว)ตามหัวน้ำวังปลา(ที่น้ำลึกปลาชุม) หัวหนอง เหมืองฝาย ให้ปรับไหม 11,000 เบี้ย ทุกอย่างเหมือนกันหมด (ดาแหลวเป็นเครื่องหมายยึดเอาที่ของคนอื่น) ลักลอบแทง(เจาะ)เหมืองฝายเอาน้ำของเขา ให้ปรับไหม 22,000 เบี้ย เขากันน้ำเหมืองฝายไว้ดีแล้วมาขุดเจาะด้านข้างเหมืองฝาย ให้ปรับไหมคนขุด 11,000 เบี้ย คนหนึ่งไปคอยดูแลเลียมเลาะคูน้ำ คนหนึ่งไม่ไปดูแลเลย ทะเลาะผิดใจกัน คนที่ไม่ไปดูแลน้ำดีคนที่ไปดูแลน้ำที่รั่วที่พังนั้นตาย ให้ปรับไหมคนที่ไม่ไปดูแล 1,000,000 เบี้ย (ล้านเบี้ย) หากว่าคนที่ไปคูน้ำ ตีคนที่ไม่ไปดูแลน้ำนั้นตาย อย่าเอาโทษกันเลย ลักเบื้อปลาท่านไปกิน ปรับไหม 220 บาท ลักทอดแหเอาปลาท่านไปกิน ปรับผิดแห ละ 22,000 เบี้ย ลักขุดลักเปิดน้ำในหนองท่านแห้ง แล้วลงลักเอาปลาท่าน ลักเอาปลาในไซท่านไปกิน ปรับไหม 22,000 เบี้ย

คนปลูกของปลูกแคว้นวัด

คนปลูกของปลูกแคว้นวัด ปลูกของปลูกแคว้น คนข้า(ทาส)สืบข้า เอาลูกท่านเป็นลูก ลูก 4 จำพวก ภู พืชชะอันเป็นของคนหากปลูกไว้ในแคว้นดังยังมีลูกนั้น ปันปันสืบส่วน หื้อเจ้าพืชชะ 9 ส่วน สั่งมะกิน ส่วน 1 แล พืชชะของสั่งมะปลูกในแคว้นคน(ฆราวาส)ก็สืบเดียว เหตุวินัยสังฆมหาสมณานิกายเวฬุสา นิสสมิกา นิกาย เวฬุขานิสสมิกาสตมมียาสสมิเกส พืชเชฐโรปิเตสสสภาคี ทตฺวา ปริภุญชิตพฺพิ อิทักิรชุมมทิเปปรณจํ ริดตฺตสฺสมาทสฺสโกอาเสกตฺวาเอโกอาโสภุมมิสา (กฎหมายวัดกาสา ใบลานหน้า 10 หน้า 7)

ภาษาไทยกลาง

คนปลูกของปลูกแคว้นวัดหรือที่ดินรุ(พระสงฆ์)ปลูกของปลูกแคว้น คนข้า(ทาส)สืบข้า(ทาส)เอาลูกท่านเป็นลูก ลูก 4 จำพวก พืชชะอันเป็นของคน(ฆราวาส)หากปลูกไว้ในแคว้นสัง(ใด)ยังมีลูก(ผล)นั้น ปัน(แบ่ง)เป็น 10 ส่วน หื้อ(ให้)เจ้าพืชชะ(คนที่ปลูก) 9 ส่วน คณะสั่งมะกิน ส่วน 1 แล พืชชะของคณะสั่งมะปลูกในแคว้นคน(ฆราวาส)ก็สืบเดียว

เหตุวินัยสังฆมหาสมิกานิ ภิกขเวปิณฑานิสมิกานิ ภิกขเวปิณฑานิสมิกาสตมมียาสมิกเกสุ
พิชเชสุโรปิเตสุทสสภาคํ ทตฺวา ปริญญชิตพฺพุ อิทํกิริชฺมุเมตีเปโปรณจํ วิตตํตสฺสมาท
สฺสโกอาเสกตฺวาเอโกอาโสภุมมิสา

บุคคลผู้มีปายาง

บุคคลผู้มีปายางต้นกะดีแดนที่ไร่สวน หนองกอไม้กะดี มีตราบกับตนกะดี บุคคล
ผู้ใดเห็นเจ้าที่เจ้าแดนที่นั่นตายเสียกะดี ต่ำล่อยกว่าเขาดังอื่น ผู้มักบาปนั้นพ่อยตีตราลูก
นั้นเสียแล้วว่าอันใดกะดี ผิดผู้เป็นใหญ่หากหื้อหากปันแต่ปู่แต่พ่อสืบมา หื้อต้นกะดีหื้อชื่อ
กะดีเป็นหมั่นตกลูกหลาน เช่นหลานเหลนกะดี มีตราบกับตนกะดี บ่มีตราบกับตนกะดี
บุคคลผู้ใดเห็นเจ้าที่เจ้าแดนที่นั่นตายเสียกะดี ต่ำล่อยกว่าเขาดังอื่น ผู้โลภมักบาปนั้นพ่อย
ตีตราผู้นั้นเสีย แล้วต่อเรียงเถียงคำไพมาด้วยโลกอันใดอัน 1 ยามใด เสียศีลยามนั้นแล
คั่นบ่มีตราบดั่งอื่น ผู้เจ้าวัตถุทอดอา(ลัย)...จ้างเฝ้าไร่นาสวน (กฎหมายวัดกาศา อ่างใน พิ
ธินัย ไชยแสงสุขกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6
หน้า 19)

ภาษาไทยกลาง

บุคคลผู้มีปายางต้นกิดีแดนที่ไร่สวน หนอง(สระ)กอไม้กิดี มีตรา(เอกสาร/
โฉนด)กับตนกิดี บุคคลผู้ใดเห็น(เห็น)เจ้าที่(ดิน)เจ้าแดนที่นั่นตายเสียกิดี ต่ำล่อย(ฐานะตก
ต่ำ)กว่าเขาดังอื่น ผู้มักบาป(ใหม่)นั้น พ่อย(หาก)ตีตราลูกนั้นเสียแล้วว่า อันใดกิดีผิ
(หาก)ผู้เป็นใหญ่ หากหื้อ(ยกให้)หากปันแต่ปู่แต่พ่อสืบมา หื้อ(กับ)ตนกิดีหื้อ(ให้)ชื่อกิดี
เป็นหมั่น(คง)ตกลูกหลานเช่นหลานเหลนกิดี มีตรา(เอกสาร/โฉนด)กับตนกิดี บ่มีตรา
กับตนกะดี บุคคลผู้ใดเห็น(เห็น)เจ้าที่(ดิน)เจ้าแดนที่นั่นตายเสียกิดี ต่ำล่อย(ฐานะตกต่ำ)
กว่าเขาดังอื่น ผู้โลภ(ที่ดิน)มักบาป(ใหม่)นั้นพ่อย(หาก)ตีตราผู้นั้นเสีย แล้วต่อเรียงเถียง
คำ(ทะเลาะเถียง)ไปมาด้วยโลกอันใดอัน 1 ยามใด (ก็)เสียศีลยามนั้นแล คั่น(หาก)บ่มี
ตรา(โฉนด)ดั่งอื่น ผู้เจ้าวัตถุทอดอา(ลัย)...จ้างเฝ้าไร่นาสวน

เลี้ยงจัวควาย

เลี้ยงจัวควาย ลูกจ้างลักของ เจ้าจ้างปันของแล้วบ่เป็นคุณลักเสียยามใดก็เสียศีล
ยามนั้นแล ย้งูกิ อันว่าสวนไร่อันใดกะดี คือมูลที่แดนเขากินอันตกลงลงมาที่อื่น หล้างได้

แห่งคนผู้ใดผู้ 1 หากพึงหื้อแก่ผู้เป็นเจ้าที่นั่น (กฎหมายวัดกาสี ใน พิธิณัย ไชยแสงสุขกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6 หน้า 20)

ภาษาไทยกลาง

เลี้ยงจัวควาย ลูกจ้างลักของ เจ้าจ้างปัน(แบ่งปัน)ของแล้ว บ่(ไม่)เป็น(บุญ)คุณลัก(ขโมย)เสียยามใด ก็เสียศีลยามนั้นแล ยี่สุกั อันว่าสวนไร่อันใดก็ดี คือมูลที่แดนเขากินอันตกลงลงมาที่อัน หล้าง(หาก)ได้แห่งคนผู้ใดผู้หนึ่ง หากพึงหื้อ(ควรให้)แก่ผู้เป็นเจ้าที่นั่น

โลกด้วยแผ่นดินนา

คนผู้ใดโลกด้วยแผ่นดินนาท่านคือว่าลักย้ายที่แดนหลักหิน มาตราศอก 1 กะดี คืบ 1 กะดี ลวงสุดไพเท่าเส้นผมกะดี เปนหนักจักเป็นผู้ผิดเปนผิด(เปรต) เสาคินอยู่ในแผ่นดินที่นั่นเลี้ยงกับ 1 แล ผู้ใดลักดันข้าวยังไร่ยังนาแลดัน ใช้ 9 เท้า (...ใบลานขาดหาย ...) พอค่าเลี้ยงเงิน ลักข้าวพอบื้อค่า หาบเพื่องเงิน ไหม 3 เท้า ลักข้าวป้างพันน้ำ เลี้ยงเงิน ไหม 3 เท้า ลักข้าวเดือยก้า 300 เบี้ย ใช้ 3 เท้า (กฎหมายวัดกาสี ใน พิธิณัย ไชยแสงสุขกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6 หน้า 21-22 และ หน้า 39 เล่ม 6)

ภาษาไทยกลาง

คนผู้ใดโลกด้วยแผ่นดิน(ที่)นา(ของ)ท่านคือว่า ลักย้ายที่แดนหลัก(เสาค)ิน มาตราศอก 1 กิตี คืบ 1 กิตี ลวงสุด(ในที่สุดแม้ย้าย)ไปเท่าเส้นผมกิตี เปน(โทษ/บาป)หนัก จักเป็นผู้ผิดเปนผิด(เปรต) เสาคินอยู่ในแผ่นดินที่นั่นเลี้ยงกับหนึ่งแล ผู้ใดลักดันข้าวยังไร่ยังนา แล(แต่ละ)ดัน (ชด)ใช้ 9 เท้า (...ใบลานขาดหาย ...) พอค่าเลี้ยงเงิน ลักข้าวพอบื้อค่า หาบเพื่องเงิน ไหม 3 เท้า ลักข้าวป้าง(ข้าวคล้ายข้าวโพด) พันน้ำ เลี้ยงเงิน ไหม 3 เท้า ลักข้าวเดือยก้า(มือ) 300 เบี้ย (ชด)ใช้ 3 เท้า

ชี้ใส่ไร่นาท่าน

ผู้ใดชี้ใส่ไร่นาท่าน ยามเมื่อปลูกแล้ว คอนเมื่อข้าวแล้ว หื้อมันหาเหล่า 2 ไท ไก่ 2 คู่ เข้าตอกดอกไม้เทียนหื้อแก่เจ้าไร่เจ้านาบูชาเสื่อไร่เสื่อนาเทอะ ผิวาเยี่ยวใส่ไร่ใส่นา หื้อหาเหล่าไทไก่คู่ดอกไม้เทียนบูชาเสื่อไร่เสื่อนาเทอะ ผิวามันเยี่ยวรดของปลูก หื้อมันหักตัดเสีย แล้วหื้อใช้ค้ำอย่าใหม่ บ่ควรแล (กฎหมายวัดกาสี ใน พิธิณัย ไชยแสงสุขกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6 หน้า 43)

ภาษาไทยกลาง

ผู้ได้ซื้อ(อุจระ)ใส่ไร่นาท่าน ยามเมื่อปลูก(เสร็จ)แล้ว คอน(หรือ)เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว หื้อ(ให้)มันหาเหล่า 2 ไห โปะ 2 คู่ ข้าวตอกดอกไม้ เทียน หื้อ(มอบ)แก่เจ้าไร่เจ้านาบูชาเสื่อไร่เสื่อนาทะ* มิ(หาก)ว่าเยี่ยว(ปัสสาวะ)ใส่ไร่นา หื้อ(ให้)หาเหล่าไห(ขวด) โปะคู่ (2 ตัว) ดอกไม้เทียนบูชาเสื่อไร่เสื่อนาทะ มิว่ามันเยี่ยว(ปัสสาวะ)รด(รด)ของ(ที่)ปลูก หื้อ(ให้)มันหักตัดเสีย แล้วหื้อ(ให้)ชด)ใช้ค่า(ของปลูก) อย่าใหม่ บ่ควรแล

นาไร่มีไถลั่นทางคนเทียว

นากะดีไร่กะดีมีไถลั่นทางคนเทียว หื้อไว้หว่างกว้างวา 1 ข้างม้าเทียวหื้อไว้กว้าง 3 วา จัวควายเทียวหื้อไว้กว้างวาออก ความข้างปล่อยข้างเข้าไถลั่นไร่นาประมาณพันวาบ่อยู่เฝ้า ข้างม้ากินข้าวไร่เข้านาท่านเสียเท่าใดหื้อความข้างใช้ (กฎหมายวัดกาศา ในพิธีนัย ไชยแสงสุกกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6 หน้า 43)

ภาษาไทยกลาง

นากดีไร่ก็ดีมีไถลั่นทางคนเทียว(เดิน) หื้อ(ให้)ไว้หว่าง(เว้นที่ดินไว้)กว้างวา 1 ข้าง ม้าเทียวหื้อไว้กว้าง 3 วา จัวควายเทียวหื้อไว้กว้างวาออก ความข้างปล่อยข้างเข้าไถลั่นไร่นาประมาณพันวาบ่อยู่เฝ้า ข้างม้ากินข้าวไร่เข้านาท่านเสียเท่าใดหื้อ(ให้)ความข้าง(ชด)ใช้

เยี่ยวใส่ไร่นาหุดของปลูก

เยี่ยวใส่ไร่นาไถลั่นทาง ล้อมรั้วหื้อไว้หว่างความข้างปล่อยข้างลงกินข้าว หื้อเจ้าข้างใช้เท่า มิว่าล้าพันวา หากออกมากินข้าวนา หื้อเจ้าไร่เจ้านาว่าแก่ความข้างหื้อเอาไปไว้เสียที่ไกล บ่อันหื้อมันรักสาข้างหื้อดี มิมันกระทำตามคำเจ้ารัลลี (รสี/ฤษี) ไสเจ้านาดังอัน เสียเท่าใดหื้อความข้างใช้ มิว่าเจ้าไร่เจ้านาบ่บอกแก่ความข้าง แม่นเสียเท่าใดอย่ารังแกความข้างเทอะ ความข้างม้าเจ้ามันยังชี พ้อยหื้อลงย่ำข้าวท่าน กินข้าวท่านกะดีเสียเท่าใดหื้อ ความข้างม้าใช้ มิเขาบ่มีสิ่งใช้ หื้อเจ้าเขาใช้ต่าง มิข้างม้าออกมากินข้าวไร่ข้าวนากะดี เข้าสวนเข้าเรือกกะดี เจ้าสวนเจ้าเรือกเจ้าไร่เจ้านาได้ยั้งได้แทงพอเจ็บพองสะน้อย อย่าว่าตาแก่เจ้าสวนเจ้าไร่เจ้านาทะ มิว่าถูกตาบอดหนูหนวกเสีย หื้อเจ้าไร่เจ้า

นาเจ้าสวนใส่ยาหื้อหาย ฆิบข้างยาหื้อเอาเงิน 1,100 มาหื้อ เจ้าข้างจ้างหมอยา ฆิว่าตาบอดเสียเบ็ง 1 ค่าข้างมีเท่าใดหื้อเอาแก้วมัน ข้างตัวนั้นไว้แก้วมันเทอะ ฆิมันหาสั่งบได้ หื้อตัวมันมาเปนข้า ฆิข้างลงกินข้าวที่ใด หื้อร้องด่ามันหื้อหนี อย่ากะอย่ายิง ฆิว่าร้อง บ่หนี หื้อไพหาความข้างมาเอา ฆิว่าเข้าไร่เข้านาเข้าสวนกะดี บ่เข้าเทื่อกะดี ผู้ใดแทงหื้อเจ็บ หื้อเอาค่า 1,100 ฆิว่าเสียตาบอดเสียของกะที่ใดที่ 1 หื้อฆ่ามันเสีย (กฎหมายวัดกาสา ใน พิธิณัย ไชยแสงสุกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 เล่ม 6 หน้า 44)

ภาษาไทยกลาง

เยี้ยว(ปลาสลิด)ใส่ไร่นาใกล้ริมทาง ล้อมรั้วหื้อ(ให้)ไว้หวาง(เว้นที่ดินไว้) ควบคุมข้างปล่อยข้างลงกินข้าว หื้อ(ให้)เจ้าข้าง(ชด)ใช้เท่า ฆิว่า(เว้นที่ไว้)ล้ำ(มากกว่า)พันวา (ข้าง)หากออกมากินข้าว(ใน)นา หื้อ(ให้)เจ้าไร่เจ้านาจ่า(กล่าว)แก่ควบคุมข้างหื้อ(ให้)เอา(ข้าง)ไปไว้เสียที่ไกล บ่อัน(มิเช่นนั้น) หื้อ(ให้)มันรักษาข้างหื้อ(ให้)ดี ฆิ(หาก)มันกระทำตามคำเจ้ารหัสสี (รหัส/ฤๅษี) ใส่เจ้า(ของ)นาดังอัน เสีย(ข้าว)เท่าใดหื้อ(ให้)ควบคุมข้างใช้ ฆิว่าเจ้าไร่เจ้านาบอกแก่ควบคุมข้าง แม่น(หาก)เสีย(ข้าว)เท่าใด อย่ารังแกควบคุมข้างเทอะ ควบคุมข้างม้าเจ้า(ของ)มันยังชี พ้อยหื้อ(หากให้)ลงย่ำข้าวทาน กินข้าวทานก็ดี เสีย(หายข้าว)เท่าใด หื้อ(ให้)ควบคุมข้างม้า(ชด)ใช้ ฆิ(หาก)เขาบ่มีสิ่ง(สิ่งใดชด)ใช้ หื้อ(ให้)เจ้า(นาย)เขา(ควบคุมข้างชด)ใช้ต่าง(แทน) ฆิ(หาก)ข้างม้าออกมากินข้าวไร่นาเขาก็ดี เข้าสวนเข้าเรือกก็ดี เจ้าสวนเจ้าเรือกเจ้าไร่เจ้านาได้ยิงได้แทงพอเจ็บพอ งะน้อย(ไม่มาก/นิดหน่อย) อย่าว่าถาแก่เจ้าสวนเจ้าไร่เจ้านาเทอะ ฆิ(หาก)ว่าถูกตาบอดหูหนวกเสีย หื้อ(ให้)เจ้าไร่เจ้านาเจ้าสวนใส่ยา(รักษา)หื้อ(ให้)หาย ฆิ(หาก)ปข้างยา(รักษาไม่เป็น)หื้อ(ให้)เอาเงิน 1,100 มาหื้อ(มอบแก่)เจ้าข้างจ้างหมอยา ฆิว่าตาบอดเสียเบ็ง(ข้าง) 1 ค่าข้างมีเท่าใดหื้อ(ให้)เอาแก้วมัน ข้างตัวนั้นไว้แก้วมันเทอะ ฆิมันหาสั่ง(สิ่งใดชดใช้)บได้ หื้อ(ให้เอา)ตัวมันมาเป็นข้า(ทาส) ฆิข้างลงกินข้าวที่ใด หื้อ(ให้)ร้องด่ามัน(ข้าง)หื้อ(ให้)หนี อย่ากะอย่ายิง ฆิว่าร้อง(ไล่) บ่หนี หื้อ(ให้)ไปหาควบคุมข้างมาเอา ฆิว่าเข้าไร่เข้านาเข้าสวนก็ดี บ่เข้าเทื่อ(ยังไม่เข้า)ก็ดี ผู้ใดแทงหื้อ(ให้)เจ็บ หื้อ(ให้)เอาค่า 1100 ฆิว่าเสียตาบอดเสียของกะ(พิการ)ที่ใดที่ 1 หื้อ(ให้)ฆ่ามันเสีย

ไปแกะสร้างป่าเป็นนา

จำพวก 1 เล่าไปแกะสร้างป่าเป็นนาคะดีปลุกนารั้ง(ร้าง) อันเมื่อนานพอดันไม้ดอกพอบ้าพอดุด พันนาพอมุดเสียดังอัน ผู้ได้สร้างแปลงดีดังเก่า 3 ปีเยยะเอาเทอะ

(กฎหมายวัดกาศา ใน พิธิณัย ไชยแสงสุทกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 หน้า 52 เล่ม 6)

ภาษาไทยกลาง

จำพวกหนึ่งเล่า ไปแกะ(ป่า)สร้างป่า(ให้)เป็นนาคะดีปลุกนารั้ง(ร้าง) อันเมื่อนานพอดันไม้ดอกพอบ้าพอดุด พันนาพอมุดเสียดังอัน ผู้ได้สร้างแปลง(ให้)ดีดังเก่า 3 ปี เยยะ(จึง)เอา(ค่านา/ภาษี)เทอะ

จัวควายลงกินข้าวรวง

จัวควายลงกินข้าวรวงท่าน เลี้ยงเท่าใด หื้อกดหมายที่นั่นไว้ หื้อเจ้าจัวเจ้าควายใช้เท่าอันชอบแล ตามดังที่อันเสียดจัว ควายกินข้าวรวงหื้อผกมัดไว้ แล้วไปบอกเจ้าจัวควายใช้เท่าอันเสียด ผกได้กินข้าวในนา จัวควายลงกวณกินข้าวจัวควายกินข้าวแรกพันต้นข้าวถอดต้นข้าวลักกล้า จุงควายเสียดชีวิตเพิ่น(ท่าน)ตาย ปล่อยจัวควายกลางทุ่งขวิดกันตาย บได้หื้อใช้เมื่อถึงเจ้าจัวควาย หื้อใช้ตามอันเสียด ผกได้เมื่อปลูกไว้ท่านผู้อื่นแทงตาย หื้อเจ้าของใช้ค่าตามอันหนักอันเบา หื้อเจ้าจัวควายใช้ค่าข้าวแลผิกกินข้าวที่หนึ่งสองที ว่าหื้อขังไว้ เจ้าหมูปขัง เจ้าข้าวแทงตาย หื้อเจ้าหมูกิน(หมู)เก็ง 1 เจ้านากินเก็ง 1 เปดไก่อ่านกีสันเดียว กลางนาท่านไว้ข้าว เจ้าหากตีตายตัว 1 หื้อใช้ 2 ตัว เจ้าสัตว์หื้อใช้ ข้าวตามอันเสียดแล จัวควายลงกวณกินข้าวอย่าเสียพร่อง หื้อเจ้าสัตว์ปลูกแทนดังเก่าอย่าว่าถ่าแก่กัน จัวควายกินข้าวแรกกะดี นอนกะดี หื้อเจ้าจัวควายเอาต้นข้าวกะดี ตัดเสียดกะดี ลักเอากล้าท่านหาเครื่องบูชาหื้อแก่เจ้าข้าวเทอะชอบแล ถอนมาปลูดกะดี ถือคาแลต้น 22,000 เบี้ย ใช้ 10 เท่า ผู้ใดฟันต้นข้าวเมื่อมานกะดี เมื่อเปนรวงกะดี หื้อใช้เท่าข้าวเปลือก ฟันต้นข้าวเมื่อหนุ่ม ยอดยังจักออกเปนต้นถือค่า 11,000 เบี้ย ใช้ 10 เท่าเปน 11,000 เบี้ย ผิดว่าเปนดีหากสหา หื้อใช้ข้าว (20)เท่าควรแล (กฎหมายวัดกาศา ใน พิธิณัย ไชยแสงสุทกุลและคณะ. รายงานการวิจัยกฎหมายโบราณล้านนา 2531 หน้า 55-56 เล่ม 6)

ภาษาไทยกลาง

วัวควายลงกินข้าวรวงท่านเลี้ยง(หมดไป)เท่าใด หื้อ(ให้)กฎหมาย(จำ/จด)ที่
นั้นไว้ หื้อ(ให้)เจ้าวัวเจ้าควาย(ชด)ใช้เท่านั้นชอบแล ตามดั่งที่อันเสียวัวควายกินข้าวรวง
หื้อ(ให้)ผก(แอบซุ่ม)มัดไว้ แล้วไปบอกเจ้าวัวควาย(ชด)ใช้เท่าอันเสีย ผิผกได้ (วัวควาย)
กินข้าวในนา วัวควายลงกวณกินข้าววัวควายกินข้าวแรก(จำนวนหนึ่ง)พันต้นข้าว ถอด
(ถอน)ต้นข้าว ลักกล้า จูงควายเสียชีวิตเพิ่น(ท่าน)ตาย ปล่อยวัวควายกลางทุ่งชีวิตกัน
ตาย บได้หื้อ(ให้ชด)ใช้เมื่อ(ไปบอก)ถึง(ถึง)เจ้าวัวควาย หื้อ(ให้ชด)ใช้ตามอันเสีย ผิ
(หาก)ไล่เมื่อ(ไป/กลับบ้าน)ปลุกไว้ท่านผู้อื่นแทงตาย หื้อ(ให้)เจ้าของใช้ค่า(วัวควาย)ตาม
อันหนักอันเบา หื้อ(ให้)เจ้าวัวควายใช้ค่าข้าวแล ผิหมูกินข้าวทีหนึ่ง(ครั้งแรก) 'หรือ' สอง
ครั้ง ว่า(บอก)หื้อ(ให้)ซัง(หมู)ไว้ เจ้าหมูป(ไม่)ซัง เจ้าข้าวแทง(หมู)ตาย หื้อ(ให้)เจ้าหมู
กิน(หมู)เก็งหนึ่ง เจ้านากินเก็งหนึ่ง(ครั้งหนึ่ง) เปิดไก่อ่านก็ฉันเดียว กลางนาท่านไว้ข้าว
เจ้าหากตีตายตัวหนึ่งหื้อ(ให้ชด)ใช้ 2 ตัว เจ้าสัตว์หื้อ(ให้ชด)ใช้ ข้าวตามอันเสียแล วัว
ควายลงกวณกินข้าวอย่าเสียพร่อง(บ้าง) หื้อ(ให้)เจ้าสัตว์ปลุก(ข้าว)แทนดั่งเก่า อย่าว่า
ถาแก่กัน วัวควายกินข้าวแรกก็ดี นอนก็ดี หื้อ(ให้)เจ้าวัวควายเอาต้นข้าวก็ดี ตัดเสียก็
ดี ลักเอา(ข้าว)กล้าท่าน (ให้)หาเครื่องบูชาหื้อ(มอบ)แก่เจ้าข้าวเทอะชอบแล ถอน(ข้าว)
มาปลุกก็ดี ถือค่า(ตีราคา)แลต้น 22,000 เบี้ย ใช้ 10 เท่า ผู้ใดพันต้นข้าวเมื่อมาน
(ตั้งท้อง)ก็ดี เมื่อเป็นรวงก็ดี หื้อ(ให้)ใช้เท่าข้าวเปลือก พันต้นข้าวเมื่อหนุ่ม(อ่อน) ยอด
ยังจักออกเป็นต้น ถือค่า 11,000 เบี้ย (ชด)ใช้ 10 เท่า เป็น(เงิน) 11,000 เบี้ย ผิ(หาก)
ว่าเป็นดี(มั่งมีเงินทอง)หากสหา(อวดดี) หื้อ(ให้)ใช้ ข้าว (20) เท่าควรแล

ลักษณะบ้านมีน้ำแล

หื้อรู้จักกัมมอันเปนบาป พ่อเจ้ากุ่มมานรู้แจ้งจึงเคียดแค้นเมียดน จักชิมหื้อ
หลาบจักสังสรหื้อดี จึงดำคำรามชักออกหนีเสีย เวียนตนเมื่อภายหลังอยู่ 2 วัน 3 วัน
พ่อเจ้ากุ่มมานสำแดงวันนั้นแล ผัวเมียหนีเสียคันด้วยเหตุ 3 อันนี้ จำเมืองปกครองตัดขาด
เสียกัน อันนี้ชื่อว่า สอิจสาเลยุแล อันว่าอนิจสาเลยุแล อันว่า อนิจจาสาเลยุ
นั้นได้อันผู้ขายวางเมียละไว้ ตนบ่มา หนีไปที่อื่น ได้ดั่งอันพระยาอินทร์เอาเทพเปนมา
วะผู้ 1 หื้อกหปานะแม่กำลั้ง แลหนีไปนานได้ 3 ปี จึงวันนั้นอันอิจสาพาหื้อขาดแล เ
ศุพระยาอินทร์บ่มักยินดีกับด้วยหญิงคน เพื่ออาลัยกหาปนะพินนั้นแล ปฏิสาร คันอาลัย
ยังจำเมิง ควรเพิงรีบตัดคำผัวคำเมียแล้วว่บได้เพื่ออันอยู่เมินยาวนานก ที่นี้จักกล่าว
ลักษณะอันบ่ดีแล บ้านอันดีอันหื้ออุมิ สวัสดิ์มีสันนั้นแล บ้านอันใดบ่แว้งและยาวไปหื้อ